

Podstawa programowa z komentarzami

Tom 1.

Edukacja przedszkolna i wczesnoszkolna

Szanowni Państwo,

Niniejszy tom jest częścią ośmiotomowej publikacji poświęconej nowej podstawie programowej wychowania przedszkolnego oraz kształcenia ogólnego w szkołach podstawowych, gimnazjach i liceach.

Sposób wdrażania nowej podstawy programowej kształcenia ogólnego w szkołach przygotowujących do zawodu będzie tematem odrębnej publikacji.

Każdy tom poświęcony jest odrębnej grupie zajęć. Zawiera on wszystkie fragmenty podstawy programowej dotyczące tych zajęć oraz komentarze ekspertów, pozwalające lepiej zrozumieć intencje twórców podstawy. Ponieważ poszczególne tomy adresowane są do różnych grup nauczycieli, w każdym tomie powtórzone zostały wstępne odpowiednie załączniki podstawy programowej, skierowane do wszystkich nauczycieli.

Wdrażaniu w szkołach i przedszkolach nowej podstawy programowej towarzyszą jeszcze inne zmiany w prawie oświatowym. Tych zmian, porządkujących edukacyjną rzeczywistość od września 2009 r. jest sporo: to m.in. zmieniona ustawa o systemie oświaty, nowe rozporządzenie o ramowych planach nauczania (obowiązujące w szkołach publicznych), nowe rozporządzenie o kwalifikacjach nauczycieli, nowe zadania dla nauczycieli, wynikające ze zmian w Karcie Nauczyciela, a także kolejne podwyżki płac nauczycieli. Dlatego każdy tom zawiera także pewne informacje ogólne, związane ze zmianami programowymi i organizacyjnymi wchodzącymi do polskich szkół, wynikającymi z tych nowelizacji. Wszystkie te zmiany mają uczynić polską szkołę bardziej skuteczną, przyjazną i nowoczesną.

Nowa podstawa programowa jest efektem zbiorowej refleksji dużego zespołu uczonych, metodyków, nauczycieli oraz pracowników systemu egzaminacyjnego. W swoich pracach zespół ten korzystał z doświadczeń oraz dorobku twórców wcześniejszych podstaw, w tym z projektu podstawy, który powstał w Instytucie Spraw Publicznych w 2005 r. W trwających niemal trzy miesiące publicznych konsultacjach aktywnie uczestniczyły setki respondentów. Twórcy podstawy wspierali się przy jej doskonaleniu dziełkami zamówionych recenzji najznamienitszych gremiów i towarzystw naukowych.

Szczególne role w pracach zespołu odegrali uczeni, którzy podjęli trud koordynowania prac nad poszczególnymi obszarami tematycznymi podstawy programowej:

prof. dr hab. Edyta Gruszczyk-Kolczyńska – edukacja przedszkolna i wczesnoszkolna,

prof. dr hab. Sławomir Jacek Żurek – język polski i edukacja artystyczna,

dr Magdalena Szpotowicz – języki obce nowożytnie,

dr hab. Jolanta Choińska-Mika – edukacja historyczna i obywatelska,

prof. dr hab. Ewa Bartnik – edukacja przyrodnicza,

prof. dr hab. Zbigniew Semadeni – edukacja matematyczna i techniczna,

prof. dr hab. Wojciech Przybylski – wychowanie fizyczne i edukacja dla bezpieczeństwa.

Wszystkim uczestnikom tych prac składam niniejszym serdeczne podziękowanie.

Każda szkoła otrzyma co najmniej dwa wydrukowane komplety wszystkich tomów tej publikacji. Dalsze egzemplarze można pobrać ze strony www.reformaprogramowa.men.gov.pl. Na tej stronie można też znaleźć szereg informacji pomocnych przy organizowaniu zreformowanej szkolnej rzeczywistości, m.in. dotyczących stosowania nowych ramowych planów nauczania. Jest tam także dostępny wykaz wszystkich podręczników dopuszczonych do użytku szkolnego, zgodnych z nową podstawą programową. Liczę, że wszystko to pomoże nam razem zmieniać polską szkołę na lepsze.

Katarzyna Hall

Minister Edukacji Narodowej

Spis treści

I. Część ogólna	
O potrzebie reformy programowej kształcenia ogólnego – Zbigniew Marciniak	7
II. Część szczegółowa	
Wychowanie przedszkolne	
<i>Podstawa programowa – wychowanie przedszkolne</i>	17
<i>Zalecane warunki i sposób realizacji</i>	23
Komentarz do podstawy programowej wychowania przedszkolnego – Edyta Gruszczyk-Kolczyńska	25
Edukacja wczesnoszkolna	
<i>Część wstępna podstawy programowej dla szkół podstawowych</i>	35
<i>Podstawa programowa – edukacja wczesnoszkolna</i>	39
<i>Zalecane warunki i sposób realizacji</i>	57
Komentarz do podstawy programowej edukacji wczesnoszkolnej – Edyta Gruszczyk-Kolczyńska	60
III. Opinie o podstawie programowej	
Uchwała Rady Głównej Szkolnictwa Wyższego	69
Uwagi Konferencji Rektorów Akademickich Szkół Polskich	70

Uwaga:

Rozdziały, których tytuły złożone są drukiem pochylonym przedstawiają odpowiednie fragmenty rozporządzenia Ministra Edukacji Narodowej z dnia 23 grudnia 2008 r. w sprawie podstawy programowej wychowania przedszkolnego oraz kształcenia ogólnego w poszczególnych typach szkół, opublikowanego w dniu 15 stycznia 2009 r. w Dzienniku Ustaw Nr 4, poz. 17.

O POTRZEBIE REFORMY PROGRAMOWEJ KSZTAŁCENIA OGÓLNEGO

Zbigniew Marciniak

Szkole sprzyja stabilność. Czasem jednak okoliczności zewnętrzne sprawiają, że rozwiązania przyjęte w obrębie systemu edukacji przestają być skuteczne wbrew staraniom nauczycieli oraz uczniów. Zachodzi wtedy potrzeba zaprojektowania i wdrożenia zmian, które zapewnią lepsze efekty kształcenia. Z taką sytuacją mamy obecnie do czynienia.

Na pierwszy rzut oka nie ma problemu. Najzdolniejsi polscy uczniowie odnośną spektakularne sukcesy: wygrywają światowe zawody informatyczne, co roku przywożą nagrody z prestiżowego Europejskiego Konkursu Młodych Naukowców oraz medale z międzynarodowych olimpiad przedmiotowych. Możemy być także zadowoleni z pilności polskich uczniów: nasz kraj ma aktualnie (2009) najniższy w Europie odsetek uczniów, którzy porzucają szkołę przed jej ukończeniem. Co więcej, Polska jest postrzegana na arenie międzynarodowej jako kraj, który odniósł ogromny sukces edukacyjny: wprowadzenie gimnazjów, czyli wydłużenie o rok powszechnego i obowiązkowego kształcenia ogólnego przyniosło zdecydowaną poprawę efektów kształcenia w grupie uczniów najsłabszych – fakt ten został wiarygodnie potwierdzony przez międzynarodowe badania OECD PISA przeprowadzone w latach 2000, 2003 oraz 2006 na reprezentatywnej grupie 15-letnich uczniów.

Problem ujawnia się jednak już w pierwszych tygodniach nauki zarówno w szkołach ponadgimnazjalnych, jak i wyższych. Nauczyciele i wykładowcy często ze zgrozą konstatują, że duża część ich uczniów (studentów) ma fundamentalne braki w wykształceniu, uniemożliwiające płynne kontynuowanie procesu nauczania. Powszechnie panuje opinia, że efekty pracy polskiej szkoły znacznie się pogorszyły.

Początek XXI wieku przyniósł zjawisko bezprecedensowego wzrostu aspiracji edukacyjnych młodych Polaków. Jeszcze kilka lat temu tylko około 50% uczniów z każdego rocznika podejmowało naukę w szkołach umożliwiających zdawanie matury. Dziś (2009), po ukończeniu gimnazjum, takie szkoły wybiera ponad 80% uczniów. Spośród nich około 80% z powodzeniem zdaje maturę i w znakomitej większości przekracza progi uczelni. W rezultacie co drugi Polak w wieku 19–24 lata studiuje, zaś liczba studentów w Polsce, w ciągu zaledwie kilku lat, wzrosła aż pięciokrotnie.

Konsekwencją takiego stanu rzeczy jest obecność w szkołach kończących się maturą, a później w murach wyższych uczelni, dużej grupy młodzieży, która dawniej kończyła swoją edukację na poziomie zasadniczej szkoły zawodo-

**Dlaczego
w polskich
szkołach
podstawowych,
gimnazjach
i liceach
nastąpią
zmiany?**

Co się stało?

wej. W szczególności, z powodów czysto statystycznych, obniżył się średni poziom uzdolnień populacji młodych ludzi, aspirujących do zdobycia wyższego wykształcenia.

System edukacji – zarówno oświata, jak i szkolnictwo wyższe – nie mogą pozostać obojętne wobec tak istotnej zmiany. Założenie, że ponad 80% rocznika potrafi skutecznie i równie szybko nauczyć się tego wszystkiego, co było zaplanowane dla zdolniejszych 50%, jest źródłem paradoksu: pomimo nie mniejszego niż dawniej wysiłku wkładanego przez nauczycieli oraz zwiększonego zainteresowania uczniów zdobyciem wyższego wykształcenia, polskiej szkole nie udaje się osiągnąć satysfakcjonujących efektów kształcenia.

Co można zrobić?

Możliwe są dwa zasadniczo różne rozwiązania tego problemu. Pierwsze z nich polega na zachowaniu systemu edukacji w niezmienionym kształcie i podniesieniu poprzeczki przy rekrutacji do szkół kończących się maturą oraz na studia. Wtedy jednak nastąpi drastyczne obniżenie odsetka młodzieży uzyskującej wykształcenie wyższe.

Rozwiązanie to zostało powszechnie odrzucone w krajach demokratycznych, które znalazły się wcześniej w podobnej sytuacji. W państwach, w których decyzje kluczowe dla społeczności lokalnych oraz w skali państwa podejmuje się w drodze głosowania, dbałość o poziom wiedzy najslabiej wykształconych obywateli jest równie ważna jak kształcenie elit. Dlatego zwycięża pogląd, że o poziomie wykształcenia współczesnego społeczeństwa świadczy nie tyle średni, co minimalny akceptowalny poziom wykształcenia. Konsekwentnie zachęca się młodych ludzi do jak najdłuższego korzystania z usług systemu edukacji i ustawia się na ich drodze kolejne progi łagodnie narastających wymagań. Przykładem takiej polityki jest tzw. Proces Boloński, w zamyśle rozkładający studia na większości kierunków na dwa etapy: łatwiejszy i bardziej masowy etap licencjacki oraz następujący po nim bardziej wymagający etap magisterski.

Inną możliwą odpowiedzią na problem zaspokojenia zwiększonych aspiracji młodego pokolenia jest odpowiednio zaprojektowana reforma programowa. Planując tę reformę, należy uwzględnić jeszcze jedną ważną okoliczność. Dziś szkoła usiłuje dwukrotnie zrealizować pełny cykl kształcenia ogólnego: po raz pierwszy w gimnazjum i po raz drugi w szkole ponadgimnazjalnej, kończącej się maturą. Zapewne wbrew intencjom autorów starej podstawy programowej, praktyka zatarła różnicę między tymi cyklami. Potwierdzenia tej tezy dostarcza porównanie podręczników gimnazjalnych z podręcznikami licealnymi dla poziomu podstawowego: dla wielu przedmiotów trudno dostrzec między nimi istotną różnicę. To zapewne wpływ tradycji: przy bardzo ogólnie sformułowanej podstawie programowej wielu nauczycieli – zarówno gimnazjalnych, jak i licealnych – odruchowo wypełnia ją tradycyjnym zakresem treści nauczania ukształtowanym w czasach, gdy zręby wiedzy ogólnej

budowaliśmy w czteroletnich liceach – usiłują pomieścić te treści w trzyletnim cyklu edukacyjnym. To może się udać tylko w najzdolniejszych klasach, w pozostałych skutkuje to zbyt pospiesznym, a stąd powierzchownym omawianiem kolejnych tematów.

Przedmiotem, na którego przykładzie szczególnie wyraźnie widać niepowodzenie planu dwukrotnej realizacji trzyletniego cyklu kształcenia jest historia. W obu cyklach brakuje czasu na realizację ostatniego chronologicznie działu historii: w pierwszym na przeszkodzie staje egzamin gimnazjalny; w drugim – matura. Prowadzi to do powszechnie dostrzeganej, żenującej niewiedzy uczniów w zakresie najnowszej historii Polski. Inne przedmioty nauczania nie mają struktury chronologicznej, więc ich sytuacja jest faktycznie jeszcze gorsza – luki w wiedzy rozkładają się w sposób przypadkowy.

Na pierwszy rzut oka mogłoby się wydawać, że jedyną możliwą odpowiedzią na statystycznie niższy średni poziom uzdolnień uczniów w szkołach kończących się maturą, jest obniżenie oczekiwań w stosunku do absolwentów. Jest jasne, że wyzwania, które postawi przed nimi życie, nie będą przecież mniejsze niż dzisiaj.

Zamiast tego należy potraktować czas nauki w gimnazjum oraz w szkole ponadgimnazjalnej, jako spójny programowo, sześcioletni (a w technikum nawet siedmioletni) okres kształcenia. W okresie tym w pierwszej kolejności wyposażymy uczniów we wspólny, solidny fundament wiedzy ogólnej, po czym znacznie pogłębimy tę wiedzę w zakresie odpowiadającym indywidualnym zainteresowaniom i predyspozycjom każdego ucznia. Warto wiedzieć, że taka organizacja procesu kształcenia została zastosowana w podobnych okolicznościach w wielu krajach świata. Idea ta była także obecna w tzw. reformie Jędrzejewicza w latach trzydziestych XX wieku.

Aby umożliwić wszystkim uczniom solidne opanowanie wspólnego fundamentu wiedzy ogólnej, jego realizacja będzie rozciągnięta na trzy lata gimnazjum oraz część czasu nauki każdej szkoły ponadgimnazjalnej. Pozwoli to na wolne od pośpiechu omówienie wszystkich podstawowych tematów w zakresie klasycznego kanonu przedmiotów. Na przykład, gimnazjalny kurs historii skończy się na I wojnie światowej, zaś kurs historii najnowszej znajdzie należyły przydział czasu w szkole ponadgimnazjalnej. Ponadto dłuższy czas przeznaczony na naukę każdego przedmiotu pozwoli nauczycielom głębiej wejść w każdy temat.

Podczas nauki w liceum lub technikum uczeń będzie kontynuował aż do matury naukę w zakresie obowiązkowych przedmiotów maturalnych: języka polskiego, języków obcych i matematyki. Oprócz tego każdy uczeń wybierze kilka przedmiotów (może wybrać także spośród wymienionych wyżej),

**Co zatem
należy
uczynić?**

których będzie się uczył w zakresie rozszerzonym w znacznie większej niż obecnie liczbie godzin. Taka organizacja procesu nauczania pozwoli uczniom w każdym z wybranych przedmiotów osiągnąć poziom, którego oczekiwaliśmy od absolwentów liceów w latach ich świetności.

Oprócz tego, w trosce o harmonijny i wszechstronny rozwój, każdy uczeń liceum – o ile nie wybierze rozszerzonego kursu historii – aż do matury będzie miał przedmiot *historia i społeczeństwo*. Zajęcia te będą pogłębiały wiedzę uczniów z historii powszechnej w ujęciu problemowym oraz rozbudzały ich zainteresowanie losami Polski i Polaków. Podobnie dla uczniów niewybierających zajęć rozszerzonych z geografii, biologii, fizyki czy chemii obowiązkowy będzie przedmiot *przyroda*, przedstawiający w ujęciu problemowym syntezę wiedzy z nauk przyrodniczych.

Zatem, niezależnie od indywidualnych wyborów zajęć rozszerzonych, każdy licealista będzie umiał odpowiednio wiele zarówno z zakresu nauk humanistycznych, jak i matematyczno-przyrodniczych. Ponadto będzie posiadał istotnie pogłębioną – w stosunku do stanu obecnego – wiedzę z kilku wybranych przedmiotów.

Jak to opisuje nowa podstawa programowa?

Minister Edukacji określa zakres celów oraz treści kształcenia w rozporządzeniu o podstawie programowej kształcenia ogólnego. Podstawa programowa precyzyjnie określa, czego szkoła jest zobowiązana nauczyć ucznia o przeciętnych uzdolnieniach na każdym etapie kształcenia, zachęcając jednocześnie do wzbogacania i pogłębiania treści nauczania. Autorzy podstawy dołożyli wszelkich starań, by zdefiniowany w niej zakres treści był możliwy do opanowania przez takiego ucznia.

Ponieważ celem reformy programowej jest poprawa efektów kształcenia, forma podstawy programowej również jest temu podporządkowana: wiadomości oraz umiejętności, które uczniowie mają zdobyć na kolejnych etapach kształcenia wyrażone są w języku wymagań. Wyodrębniono także, w postaci wymagań ogólnych, podstawowe cele kształcenia dla każdego przedmiotu nauczania. Wskazują one na umiejętności wysokiego poziomu (np. rozumowanie w naukach ścisłych i przyrodniczych), których kształtowanie jest najważniejszym zadaniem nauczyciela każdego przedmiotu.

Nowa podstawa programowa przywiązuje też bardzo dużą wagę do wychowania, a w szczególności do kształtowania właściwych postaw uczniów. Ponieważ jest to zadaniem każdego nauczyciela, opis kształtowanych postaw znalazł swoje miejsce we wstępach załączników podstawy.

Kształtowanie postaw, przekazywanie wiadomości oraz rozwijanie umiejętności stanowią wzajemnie uzupełniające się wymiary pracy nauczyciela. Aspekt wychowawczy pracy szkoły powinien być ujęty w formie szkolnego programu wychowawczego.

Konstruowany w szkole program wychowawczy powinien:

- być spójny z programami nauczania,
- uwzględniać kształtowanie postaw uczniów,
- być tworzony z udziałem uczniów, rodziców i nauczycieli,
- być osadzony w tradycji szkoły i lokalnej społeczności.

Opracowując program wychowawczy szkoły, należy:

- uwzględnić wartości szczególnie ważne dla społeczności szkolnej,
- sformułować cele, jakie sobie stawiamy,
- określić zadania, które chcemy zrealizować,
- określić, kto te zadania będzie realizował.

Punktem wyjścia do tworzenia szkolnego programu wychowawczego powinna być diagnoza problemów wychowawczych występujących w danej szkole. Diagnoza ta może być oparta na ankietach, wywiadach, rozmowach z uczniami, nauczycielami, rodzicami itp. Wnikliwa i kompetentna analiza zebranych informacji pozwoli zidentyfikować zakres zagadnień, które powinny koniecznie znaleźć się w szkolnym programie wychowawczym. W przygotowywaniu programu wychowawczego może być także pomocne określenie oczekiwanej sylwetki absolwenta, wyznaczającej kierunek pracy wychowawczej szkoły.

Szkolny program wychowawczy charakteryzować mają:

- wypracowane przez społeczność szkolną wartości,
- tradycja szkolna, obyczaje i uroczystości,
- zagadnienia lub problemy, których rozwiązanie jest najważniejsze z punktu widzenia środowiska: uczniów, rodziców i nauczycieli.

Realizacja szkolnego programu wychowawczego, skuteczność stosowanych metod i środków, powinna być systematycznie monitorowana.

Podstawa programowa formułuje wymagania edukacyjne wobec uczniów kończących kolejne etapy kształcenia.

Każdy uczeń jest oceniany na co dzień, w trakcie całego roku szkolnego przez swoich nauczycieli. Właściwie stosowana bieżąca ocena uzyskiwanych postępów pomaga uczniowi się uczyć, gdyż jest formą informacji zwrotnej przekazywanej mu przez nauczyciela. Powinna ona informować ucznia o tym, co

zrobił dobrze, co i w jaki sposób powinien jeszcze poprawić oraz jak ma dalej pracować. Taka informacja zwrotna daje uczniom możliwość racjonalnego kształtowania własnej strategii uczenia się, a zatem także poczucie odpowiedzialności za swoje osiągnięcia. Ocenianie bieżące powinno być poprzedzone przekazaniem uczniowi kryteriów oceniania, czyli informacji, co będzie podlegało ocenie i w jaki sposób ocenianie będzie prowadzone.

Ponadto nauczyciele powinni ustalić kryteria, na podstawie których będą oceniać uczniów na koniec roku szkolnego. Muszą to robić zgodnie z obowiązującymi przepisami.

Wreszcie pod koniec nauki w szkole podstawowej, w gimnazjum oraz w liceum uczeń jest poddawany zewnętrznej ocenie przeprowadzanej przez państwowy system egzaminacyjny.

Zarówno ocenianie wewnętrzne – bieżące oraz na koniec roku – jak i ocenianie zewnętrzne odwołuje się do wymagań, sformułowanych w podstawie programowej.

Jak ma wyglądać edukacja uczniów najmłodszych?

Nowa podstawa poświęca szczególną uwagę kształceniu dzieci w wieku przedszkolnym oraz najmłodszych uczniów. Przypomnijmy, że już od 2002 r. wszystkie polskie sześciolatki są objęte obowiązkową edukacją – uczą się w tzw. „zerówkach”. W pierwotnym zamyśle zerówki były zaprojektowane jako zajęcia przedszkolne, przygotowujące dzieci do pójścia do szkoły. Jednak współczesne polskie sześciolatki, podobnie jak ich rówieśnicy w większości krajów Europy coraz wcześniej wykazują dojrzałość do podjęcia nauki oraz dużą ciekawość poznawczą. Owocuje to tym, że zajęcia w oddziałach zerowych w sposób naturalny wkraczają w obszar zadań typowo szkolnych: nierzadko dzieci rozpoczynają tu naukę czytania, pisania i liczenia. Jednakże te fundamentalne dla powodzenia dalszej edukacji procesy powinny być poprzedzone odpowiednim przygotowaniem dziecka w wychowaniu przedszkolnym. Ponadto procesy te wymagają czasu nauki dłuższego niż jeden rok – nie jest korzystne przerywanie ich, wywołane koniecznością przejścia dziecka do „prawdziwej” szkoły i zmianą nauczyciela prowadzącego. Dlatego polska szkoła dojrzała do tego, by objąć opieką i nauką także dzieci sześciolatnie.

Edukacja najmłodszych uczniów powinna umiejętnie splecać naukę z zabawą, by w łagodny sposób wprowadzić ich w świat szkoły. Ten cel przyświecał twórcom nowej podstawy programowej dla pierwszego etapu edukacyjnego oraz podstawy programowej wychowania przedszkolnego, opisującej jak przedszkole przygotowuje dziecko do podjęcia nauki szkolnej.

Od roku szkolnego 2009/2010 – rok po roku, przez sześć lat – począwszy od pierwszej klasy szkoły podstawowej i pierwszej klasy gimnazjum, wprowadzana jest nowa podstawa programowa kształcenia ogólnego i nowe podręczniki. Oprócz tego wchodzi w życie inne zmiany bardzo istotne dla organizacji pracy szkół.

Kalendarz wdrażania zmian programowych

Rok szkolny	Zreformowane nauczanie w klasach			
2009/2010	I SP	I Gimnazjum		
2010/2011	II SP	II Gimnazjum		
2011/2012	III SP	III Gimnazjum Egzamin gimnazjalny dostosowany do nowej podstawy programowej		
2012/2013	IV SP	I L	I T	I ZSZ
2013/2014	V SP	II L	II T	II ZSZ
2014/2015	VI SP Sprawdzian dostosowany do nowej podstawy programowej	III L Egzamin maturalny dostosowany do nowej podstawy programowej	III T	III ZSZ
2015/2016			IV T	I LU
2016/2017				II LU

SP – szkoła podstawowa, L – liceum, T – technikum,
ZSZ – zasadnicza szkoła zawodowa, LU – liceum uzupełniające

Rok 2012 – pierwsi absolwenci gimnazjum kształceni zgodnie z nową podstawą programową

Rok 2015 – pierwsi absolwenci szkoły podstawowej i liceów kształceni zgodnie z nową podstawą programową

Nauczyciele – na podstawie znowelizowanej Karty Nauczyciela – mają obowiązek, poza swoim pensum, przepracować co najmniej jedną godzinę tygodniowo z uczniami w sposób wychodzący naprzeciw ich indywidualnym potrzebom – udzielając im pomocy w przezwyciężaniu trudności, rozwijaniu zdolności lub pogłębianiu zainteresowań.

Najistotniejszą zmianą w ramowym planie nauczania jest nieokreślenie liczby godzin tygodniowo w cyklu kształcenia przeznaczonej na poszczególne obowiązkowe zajęcia edukacyjne. Zamiast tego określone zostały minimalne ogólne liczby godzin przeznaczone na realizację podstawy programowej

z poszczególnych obowiązkowych zajęć edukacyjnych w całym cyklu kształcenia. Dyrektor szkoły odpowiada za to, aby łączne sumy godzin w ciągu trzech lat zajęć z danego przedmiotu były nie mniejsze niż wymienione w ramowym planie nauczania, a efekty określone w podstawie programowej zostały osiągnięte.

Dzięki takiemu opisaniu godzin nauczania poszczególnych przedmiotów pojawia się możliwość bardziej elastycznego niż do tej pory planowania roku szkolnego. Dyrektor szkoły może planować rok szkolny nierytmicznie, decydując o różnej organizacji pracy szkoły w niektóre dni czy tygodnie. Możliwość nierównomiernego rozłożenia godzin w trakcie roku szkolnego można wykorzystać również dla zorganizowania całych dni nauki poza szkołą. Godziny tak zaplanowanych zajęć mogą być doliczone do czasu pracy uczniów przeznaczanego na konkretny przedmiot oraz do pensum realizowanego przez nauczyciela. Oczywiście doliczamy godziny spędzone z uczniami na faktycznych zajęciach dydaktycznych – niezależnie od tego, czy były prowadzone w klasie, czy poza szkołą – ale nie czas dojazdu lub noclegu.

Czas pracy nauczyciela, zarówno w wypadku realizowania tych pojedynczych dodatkowych godzin, wynikających z Karty Nauczyciela, jak i wiązania się z tygodniowego pensum – szczególnie przy zastosowaniu w szkole nierytmicznej organizacji roku szkolnego – musi być odpowiednio rozliczany.

Więcej wolności w organizacji pracy szkół oraz więcej odpowiedzialności za precyzyjniej opisane efekty końcowe to podstawowe idee wchodzących zmian.

Jakie i dlaczego zmiany organizacyjne w edukacji przedszkolnej i wczesnoszkolnej?

Pierwsze lata życia dziecka decydują o jego rozwoju i dalszych losach. Wtedy właśnie kształtują się jego możliwości intelektualne i rozwija się większość wrodzonych predyspozycji, w tym także zdolność uczenia się. Dlatego działania edukacyjne, w tym również szczególnie istotne na tym etapie oddziaływania wychowawcze, stymulowanie rozwoju intelektualnego i społecznego dziecka przynoszą najlepsze rezultaty właśnie w okresie przedszkolnym. Jest to też najlepszy okres na zapobieganie ewentualnym trudnościom w nauce — niwelowanie dysharmonii rozwojowych, terapię zaburzeń, wyrównywanie zaniedbań środowiskowych. Postawy i umiejętności, które małe dzieci wynoszą z przedszkola, procentują w szkole lepszymi wynikami w nauce, a w dorosłym życiu lepszym funkcjonowaniem społecznym i zawodowym.

Zapewnienie lepszego dostępu najmłodszych dzieci do edukacji, to najsukcesowniej sposób na wyrównywanie szans edukacyjnych. Mając to na uwadze, jednym z głównych celów systemu oświaty w najbliższym czasie będzie upowszechnienie wychowania przedszkolnego dzieci w wieku 3–5 lat. Osiągnięcie tego celu będzie możliwe poprzez wprowadzenie obowiązkowego wychowania przedszkolnego dla dzieci 5-letnich oraz uzupełnienie systemu edukacji innymi formami wychowania przedszkolnego.

Proces wprowadzania obowiązkowego rocznego przygotowania przedszkolnego został rozłożony na trzy lata. Od 1. września 2009 r. dzieci w wieku 5 lat mają **prawo** do wychowania przedszkolnego, co oznacza, że samorząd gminny będzie miał obowiązek zapewnienia bezpłatnej edukacji przedszkolnej tym pięcioletkom, których rodzice będą sobie tego życzyć. Od 1 września 2011 r. prawo dzieci w wieku 5 lat do rocznego wychowania przedszkolnego zostaje przekształcone w **obowiązek** rocznego przygotowania przedszkolnego.

Obowiązek ten będzie realizowany w przedszkolu, oddziale przedszkolnym zorganizowanym w szkole podstawowej lub w innej formie wychowania przedszkolnego i rozpocznie się z początkiem roku szkolnego w tym roku kalendarzowym, w którym dziecko kończy 5 lat.

Rodzice dziecka pięcioletniego będą mieli obowiązek zgłoszenia go do przedszkola, oddziału przedszkolnego przy szkole podstawowej lub do innej formy wychowania przedszkolnego. Dyrektor przedszkola, szkoły podstawowej z oddziałem przedszkolnym oraz nauczyciel prowadzący zajęcia w innej formie wychowania przedszkolnego będzie miał obowiązek powiadomienia dyrektora szkoły podstawowej, w obwodzie której dziecko mieszka, o spełnianiu przez nie obowiązku rocznego przygotowania przedszkolnego.

Rodzice (opiekunowie prawni) wszystkich dzieci urodzonych w latach 2003, 2004 i 2005, które jako pięcioletki miały kontakt z edukacją przedszkolną, będą mieli prawo wyboru, czy ich dziecko pójdzie do szkoły jako sześci- czy jako siedmiolatek.

Dyrektor szkoły podstawowej prowadzi ewidencję wszystkich dzieci w obwodzie szkoły podlegających obowiązkowemu przygotowaniu przedszkolnemu. Zadaniem dyrektora szkoły jest zaproponowanie rodzicom istniejących w rejonie oraz jego okolicach możliwości korzystania z edukacji przedszkolnej. Powinni także przedstawić rodzicom swoją opinię na temat, czy ich dziecko będzie się dobrze czuło, gdy rozpocznie edukację szkolną w klasie pierwszej w aktualnych warunkach jego szkoły. Dyrektorzy będą mieli trzy lata na dostosowanie szkół do potrzeb najmłodszych uczniów, tak aby były one przyjazne i bezpieczne. Powinni na bieżąco oceniać stan przygotowań szkoły pod względem wyposażenia, organizacji opieki po lekcjach i aranżacji przestrzeni na potrzeby najmłodszych uczniów oraz informować o tym zainteresowanych rodziców.

Oznacza to, że w latach szkolnych: 2009/2010, 2010/2011 i 2011/2012 w salach szkolnych usiądą obok siebie sześcioletni i siedmioletni pierwszoklasiści. Zależnie od liczby i wieku uczniów zgłaszających się do klas pierwszych oraz ich wcześniejszego doświadczenia edukacyjnego, dyrektor szkoły podstawowej może podjąć decyzję o łącznym lub rozdzielnym organizowaniu nauczania 6- i 7-latków. Wszyscy oni podejmą naukę według nowej podstawy programowej i nowych programów nauczania. To samo dotyczy 5- i 6-latków podejmujących edukację przedszkolną.

Jak dyrektor szkoły może pomóc rodzicom podejmującym decyzję w sprawie objęcia edukacją swojego dziecka w wieku przedszkolnym?

- ❑ Należy zapytać o datę urodzenia dziecka i o to, czy dziecko jest obecnie objęte wychowaniem przedszkolnym.
- ❑ Rodzicowi dziecka kończącego w danym roku 5 lat należy udzielić informacji, gdzie dziecko może być objęte edukacją przedszkolną. Warto przy tej okazji zachęcać rodziców do posyłania dziecka do przedszkola, wskazując korzyści płynące z edukacji przedszkolnej. Samorząd gminy powinien zadbać o dostęp do edukacji przedszkolnej dla wszystkich pięcioletków – choćby w formie małych punktów przedszkolnych lub oddziałów przedszkolnych przy szkołach podstawowych. Rodzice mogą mieć różne potrzeby w zakresie opieki nad dzieckiem – od kilku do 10 godzin dziennie. Zależnie od potrzeb, należy wskazać jak najlepszą ofertę.
- ❑ Jeśli dziecku przysługuje prawo (pięcioletek) lub ma ono obowiązek edukacji przedszkolnej (sześciolatek), należy **zapropionować miejsce edukacji przedszkolnej**, rekomendowane przez samorząd gminny, jak najlepiej je charakteryzując, informując jednocześnie o wszelkich innych miejscach edukacji przedszkolnej w okolicy, gdzie rodzic może dziecko zapisać.
- ❑ Rodzicowi dziecka kończącego w danym roku 6 lat, które jest już objęte wychowaniem przedszkolnym, trzeba **zaprezentować ofertę szkoły**, gdyż rodzic ma także prawo wnioskowania o objęcie obowiązkiem szkolnym dziecka sześciolatka. Rodzice mają prawo zapoznać się też z ofertą innych szkół, również tych poza obwodem, w którym dziecko mieszka i zapisać je do takiej szkoły.
- ❑ Rodzice mają prawo do decydowania o miejscu i sposobie edukacji dziecka. Jeśli pojawiają się takie pytania lub potrzeby, należy również rodziców **poinformować o możliwości edukacji domowej dziecka** oraz o miejscach, gdzie możliwe jest uzyskanie specjalistycznego wsparcia przy organizowaniu takiej edukacji.
- ❑ Jeżeli wstępne rozeznanie wskazuje, że **dziecko może kwalifikować się do edukacji specjalnej**, należy poinformować rodziców o potrzebie skontaktowania się z najbliższą poradnią psychologiczno-pedagogiczną i objęcia dziecka jak najwcześniej odpowiednim wspomaganiami, podając adresy okolicznych zespołów wczesnego wspomagania rozwoju dziecka.

Szkoła powinna współpracować z organizacjami i instytucjami działającymi na rzecz poprawy sytuacji dzieci i rodzin wymagających pomocy. Nauczyciele, pedagodzy, psychologowie powinni udzielać informacji na temat możliwości, rodzaju i zakresu pomocy, jaką może otrzymać dziecko i rodzina.

Szkoła powinna również dysponować wiedzą na temat działań diagnostycznych, konsultacyjnych, terapeutycznych, rehabilitacyjnych, psychoedukacyjnych, doradczych, mediacyjnych i profilaktycznych podejmowanych przez najbliższą poradnię psychologiczno-pedagogiczną.

PODSTAWA PROGRAMOWA WYCHOWANIA PRZEDSZKOLNEGO DLA PRZEDSZKOLI, ODDZIAŁÓW PRZEDSZKOLNYCH W SZKOŁACH PODSTAWOWYCH ORAZ INNYCH FORM WYCHOWANIA PRZEDSZKOLNEGO

(Załącznik nr 1 rozporządzenia)

Podstawa programowa wychowania przedszkolnego opisuje proces wspomagania rozwoju i edukacji dzieci objętych wychowaniem przedszkolnym. Przedszkola, oddziały przedszkolne w szkołach podstawowych oraz inne formy wychowania przedszkolnego w równej mierze pełnią funkcje opiekuńcze, wychowawcze i kształcące. Zapewniają dzieciom możliwość wspólnej zabawy i nauki w warunkach bezpiecznych, przyjaznych i dostosowanych do ich potrzeb rozwojowych.

Celem wychowania przedszkolnego jest:

- 1) wspomaganie dzieci w rozwijaniu uzdolnień oraz kształtowanie czynności intelektualnych potrzebnych im w codziennych sytuacjach i w dalszej edukacji;
- 2) budowanie systemu wartości, w tym wychowywanie dzieci tak, żeby lepiej orientowały się w tym, co jest dobre, a co złe;
- 3) kształtowanie u dzieci odporności emocjonalnej koniecznej do racjonalnego radzenia sobie w nowych i trudnych sytuacjach, w tym także do łagodnego znoszenia stresów i porażek;
- 4) rozwijanie umiejętności społecznych dzieci, które są niezbędne w poprawnych relacjach z dziećmi i dorosłymi;
- 5) stwarzanie warunków sprzyjających wspólnej i zgodnej zabawie oraz nauce dzieci o zróżnicowanych możliwościach fizycznych i intelektualnych;
- 6) troska o zdrowie dzieci i ich sprawność fizyczną; zachęcanie do uczestnictwa w zabawach i grach sportowych;
- 7) budowanie dziecięcej wiedzy o świecie społecznym, przyrodniczym i technicznym oraz rozwijanie umiejętności prezentowania swoich przemyśleń w sposób zrozumiały dla innych;
- 8) wprowadzenie dzieci w świat wartości estetycznych i rozwijanie umiejętności wypowiedzania się poprzez muzykę, małe formy teatralne oraz sztuki plastyczne;
- 9) kształtowanie u dzieci poczucia przynależności społecznej (do rodziny, grupy rówieśniczej i wspólnoty narodowej) oraz postawy patriotycznej;
- 10) zapewnienie dzieciom lepszych szans edukacyjnych poprzez wspieranie ich ciekawości, aktywności i samodzielności, a także kształtowanie tych wiadomości i umiejętności, które są ważne w edukacji szkolnej.

Cele te są realizowane we wszystkich obszarach działalności edukacyjnej przedszkola. W każdym z obszarów podane są umiejętności i wiadomości, którymi powinny wykazywać się dzieci pod koniec wychowania przedszkolnego.

Aby osiągnąć cele wychowania przedszkolnego, należy wspomagać rozwój, wychowywać i kształcić dzieci w następujących obszarach:

1. Kształtowanie umiejętności społecznych dzieci: porozumiewanie się z dorosłymi i dziećmi, zgodne funkcjonowanie w zabawie i w sytuacjach zadaniowych.

Dziecko kończące przedszkole i rozpoczynające naukę w szkole podstawowej:

- 1) obdarza uwagę dzieci i dorosłych, aby rozumieć to, co mówią i czego oczekują; grzecznie zwraca się do innych w domu, w przedszkolu, na ulicy;
- 2) przestrzega reguł obowiązujących w społeczności dziecięcej (stara się współdziałać w zabawach i w sytuacjach zadaniowych) oraz w świecie dorosłych;
- 3) w miarę samodzielnie radzi sobie w sytuacjach życiowych i próbuje przewidywać skutki swoich zachowań;
- 4) wie, że nie należy chwalić się bogactwem i nie należy dokuczać dzieciom, które wychowują się w trudniejszych warunkach, a także, że nie należy wyszydząć i szykanować innych;
- 5) umie się przedstawić: podaje swoje imię, nazwisko i adres zamieszkania; wie, komu można podawać takie informacje.

2. Kształtowanie czynności samoobsługowych, nawyków higienicznych i kulturalnych. Wdrażanie dzieci do utrzymywania ładu i porządku.

Dziecko kończące przedszkole i rozpoczynające naukę w szkole podstawowej:

- 1) umie poprawnie umyć się i wytrzeć oraz umyć zęby;
- 2) właściwie zachowuje się przy stole podczas posiłków, nakrywa do stołu i sprząta po sobie;
- 3) samodzielnie korzysta z toalety;
- 4) samodzielnie ubiera się i rozbiera, dba o osobiste rzeczy i nie naraża ich na zgubienie lub kradzież;
- 5) utrzymuje porządek w swoim otoczeniu.

3. Wspomaganie rozwoju mowy dzieci.

Dziecko kończące przedszkole i rozpoczynające naukę w szkole podstawowej:

- 1) zwraca się bezpośrednio do rozmówcy, stara się mówić poprawnie pod względem artykulacyjnym, gramatycznym, fleksyjnym i składniowym;

-
- 2) mówi płynnie, niezbyt głośno, dostosowując ton głosu do sytuacji;
 - 3) uważnie słucha, pyta o niezrozumiałe fakty i formułuje dłuższe wypowiedzi o ważnych sprawach;
 - 4) w zrozumiały sposób mówi o swoich potrzebach i decyzjach.
4. Wspieranie dzieci w rozwijaniu czynności intelektualnych, które stosują w poznawaniu i rozumieniu siebie i swojego otoczenia.
- Dziecko kończące przedszkole i rozpoczynające naukę w szkole podstawowej:
- 1) przewiduje, w miarę swoich możliwości, jakie będą skutki czynności manipulacyjnych na przedmiotach (wnioskowanie o wprowadzanych i obserwowanych zmianach);
 - 2) grupuje obiekty w sensowny sposób (klasyfikuje) i formułuje uogólnienia typu: to do tego pasuje, te obiekty są podobne, a te są inne;
 - 3) stara się łączyć przyczynę ze skutkiem i próbuje przewidywać, co się może zdarzyć.
5. Wychowanie zdrowotne i kształtowanie sprawności fizycznej dzieci.
- Dziecko kończące przedszkole i rozpoczynające naukę w szkole podstawowej:
- 1) dba o swoje zdrowie; zaczyna orientować się w zasadach zdrowego żywienia;
 - 2) dostrzega związek pomiędzy chorobą a leczeniem, poddaje się leczeniu, np. wie, że przyjmowanie lekarstw i zastrzyki są konieczne;
 - 3) jest sprawne fizycznie lub jest sprawne w miarę swoich możliwości, jeżeli jest dzieckiem mniej sprawnym ruchowo;
 - 4) uczestniczy w zajęciach ruchowych, w zabawach i grach w ogrodzie przedszkolnym, w parku, na boisku, w sali gimnastycznej.
6. Wdrażanie dzieci do dbałości o bezpieczeństwo własne oraz innych.
- Dziecko kończące przedszkole i rozpoczynające naukę w szkole podstawowej:
- 1) wie, jak trzeba zachować się w sytuacji zagrożenia i gdzie można otrzymać pomoc, umie o nią poprosić;
 - 2) orientuje się w bezpiecznym poruszaniu się po drogach i korzystaniu ze środków transportu;
 - 3) zna zagrożenia płynące ze świata ludzi, roślin oraz zwierząt i unika ich;
 - 4) wie, że nie może samodzielnie zażywać lekarstw i stosować środków chemicznych (np. środków czystości);
 - 5) próbuje samodzielnie i bezpiecznie organizować sobie czas wolny w przedszkolu i w domu; ma rozeznanie, gdzie można się bezpiecznie bawić, a gdzie nie.

7. Wychowanie przez sztukę – dziecko widzem i aktorem.

Dziecko kończące przedszkole i rozpoczynające naukę w szkole podstawowej:

- 1) wie, jak należy się zachować na uroczystościach, np. na koncercie, festynie, przedstawieniu, w teatrze, w kinie;
- 2) odgrywa role w zabawach parateatralnych, posługując się mową, mimiką, gestem i ruchem; umie posługiwać się rekwizytami (np. maską).

8. Wychowanie przez sztukę – muzyka i śpiew, płyś i taniec.

Dziecko kończące przedszkole i rozpoczynające naukę w szkole podstawowej:

- 1) śpiewa piosenki z dziecięcego repertuaru oraz łatwe piosenki ludowe; chętnie uczestniczy w zbiorowym śpiewie, w tańcach i muzykowaniu;
- 2) dostrzega zmiany dynamiki, tempa i wysokości dźwięku utworu muzycznego, wyraża je, pływając lub tańcząc;
- 3) tworzy muzykę, korzystając z instrumentów perkusyjnych (oraz innych przedmiotów), a także improwizuje ją ruchem;
- 4) w skupieniu słucha muzyki, w tym także muzyki poważnej.

9. Wychowanie przez sztukę – różne formy plastyczne.

Dziecko kończące przedszkole i rozpoczynające naukę w szkole podstawowej:

- 1) przejawia, w miarę swoich możliwości, zainteresowanie wybranymi zabytkami i dziełami sztuki oraz tradycjami i obrzędami ludowymi ze swojego regionu;
- 2) umie wypowiadać się w różnych technikach plastycznych i przy użyciu elementarnych środków wyrazu (takich jak kształt i barwa) w postaci prostych kompozycji i form konstrukcyjnych;
- 3) wykazuje zainteresowanie malarstwem, rzeźbą i architekturą (także architekturą zieleni i architekturą wnętrz).

10. Wspomaganie rozwoju umysłowego dzieci poprzez zabawy konstrukcyjne, budzenie zainteresowań technicznych.

Dziecko kończące przedszkole i rozpoczynające naukę w szkole podstawowej:

- 1) wznosi konstrukcje z klocków i tworzy kompozycje z różnorodnych materiałów (np. przyrodniczych), ma poczucie sprawstwa („potrafię to zrobić”) i odczuwa radość z wykonanej pracy;
- 2) używa właściwie prostych narzędzi podczas majsterkowania;
- 3) interesuje się urządzeniami technicznymi (np. używanymi w gospodarstwie domowym), próbuje rozumieć, jak one działają, i zachowuje ostrożność przy korzystaniu z nich.

-
11. Pomaganie dzieciom w rozumieniu istoty zjawisk atmosferycznych i w unikaniu zagrożeń.

Dziecko kończące przedszkole i rozpoczynające naukę w szkole podstawowej:

- 1) rozpoznaje i nazywa zjawiska atmosferyczne charakterystyczne dla poszczególnych pór roku; podejmuje rozsądne decyzje i nie naraża się na niebezpieczeństwo wynikające z pogody, np. nie stoi pod drzewem w czasie burzy, nie zdejmuje czapki w mroźną pogodę;
- 2) wie, o czym mówi osoba zapowiadająca pogodę w radiu i w telewizji, np. że będzie padał deszcz, śnieg, wiał wiatr; stosuje się do podawanych informacji w miarę swoich możliwości.

12. Wychowanie dla poszanowania roślin i zwierząt.

Dziecko kończące przedszkole i rozpoczynające naukę w szkole podstawowej:

- 1) wymienia rośliny i zwierzęta żyjące w różnych środowiskach przyrodniczych, np. na polu, na łące, w lesie;
- 2) wie, jakie warunki są potrzebne do rozwoju zwierząt (przestrzeń życiowa, bezpieczeństwo, pokarm) i wzrostu roślin (światło, temperatura, wilgotność);
- 3) potrafi wymienić zmiany zachodzące w życiu roślin i zwierząt w kolejnych porach roku; wie, w jaki sposób człowiek może je chronić i pomóc im, np. przetrwać zimę.

13. Wspomaganie rozwoju intelektualnego dzieci wraz z edukacją matematyczną.

Dziecko kończące przedszkole i rozpoczynające naukę w szkole podstawowej:

- 1) liczy obiekty i rozróżnia błędne liczenie od poprawnego;
- 2) wyznacza wynik dodawania i odejmowania, pomagając sobie liczeniem na palcach lub na innych zbiorach zastępczych;
- 3) ustala równoliczność dwóch zbiorów, a także posługuje się liczebnikami porządkowymi;
- 4) rozróżnia stronę lewą i prawą, określa kierunki i ustala położenie obiektów w stosunku do własnej osoby, a także w odniesieniu do innych obiektów;
- 5) wie, na czym polega pomiar długości, i zna proste sposoby mierzenia: krokami, stopa za stopą;
- 6) zna stałe następstwo dni i nocy, pór roku, dni tygodnia, miesięcy w roku.

14. Kształtowanie gotowości do nauki czytania i pisania.

Dziecko kończące przedszkole i rozpoczynające naukę w szkole podstawowej:

- 1) potrafi określić kierunki oraz miejsca na kartce papieru, rozumie polecenia typu: narysuj kółko w lewym górnym rogu kartki, narysuj szlaczek, zaczynając od lewej strony kartki;
- 2) potrafi uważnie patrzeć (organizuje pole spostrzeżeniowe), aby rozpoznać i zapamiętać to, co jest przedstawione na obrazkach;
- 3) dysponuje sprawnością rąk oraz koordynacją wzrokowo-ruchową potrzebną do rysowania, wycinania i nauki pisania;
- 4) interesuje się czytaniem i pisanem; jest gotowe do nauki czytania i pisania;
- 5) słucha np. opowiadań, baśni i rozmawia o nich; interesuje się książkami;
- 6) układa krótkie zdania, dzieli zdania na wyrazy, dzieli wyrazy na sylaby; wyodrębnia głoski w słowach o prostej budowie fonetycznej;
- 7) rozumie sens informacji podanych w formie uproszczonych rysunków oraz często stosowanych oznaczeń i symboli, np. w przedszkolu, na ulicy, na dworcu.

15. Wychowanie rodzinne, obywatelskie i patriotyczne.

Dziecko kończące przedszkole i rozpoczynające naukę w szkole podstawowej:

- 1) wymienia imiona i nazwiska osób bliskich, wie, gdzie pracują, czym się zajmują;
- 2) zna nazwę miejscowości, w której mieszka, zna ważniejsze instytucje i orientuje się w rolach społecznych pełnionych przez ważne osoby, np. policjanta, strażaka;
- 3) wie, jakiej jest narodowości, że mieszka w Polsce, a stolicą Polski jest Warszawa;
- 4) nazywa godło i flagę państwową, zna polski hymn i wie, że Polska należy do Unii Europejskiej;
- 5) wie, że wszyscy ludzie mają równe prawa.

ZALECANE WARUNKI I SPOSÓB REALIZACJI

W trosce o prawidłowy rozwój psychoruchowy oraz przebieg wychowania i kształcenia dzieci w wieku przedszkolnym zaleca się następujące proporcje zagospodarowania czasu przebywania w przedszkolu w rozliczeniu tygodniowym:

- 1) co najmniej jedną piątą czasu należy przeznaczyć na zabawę (w tym czasie dzieci bawią się swobodnie, przy niewielkim udziale nauczyciela);
- 2) co najmniej jedną piątą czasu (w przypadku młodszych dzieci – jedną czwartą czasu), dzieci spędzają w ogrodzie przedszkolnym, na boisku, w parku itp. (organizowane są tam gry i zabawy ruchowe, zajęcia sportowe, obserwacje przyrodnicze, prace gospodarcze, porządkowe i ogrodnicze itd.);
- 3) najwyżej jedną piątą czasu zajmują różnego typu zajęcia dydaktyczne, realizowane według wybranego programu wychowania przedszkolnego;
- 4) pozostały czas – dwie piąte czasu nauczyciel może dowolnie zagospodarować (w tej puli czasu mieszczą się jednak czynności opiekuńcze, samoobsługowe, organizacyjne i inne).

Zadaniem nauczycieli jest prowadzenie obserwacji pedagogicznych mających na celu poznanie możliwości i potrzeb rozwojowych dzieci oraz dokumentowanie tych obserwacji. Z początkiem roku poprzedzającego rozpoczęcie przez dziecko nauki w klasie I szkoły podstawowej należy przeprowadzić analizę gotowości dziecka do podjęcia nauki w szkole (diagnoza przedszkolna). Celem takiej analizy jest zgromadzenie informacji, które mogą pomóc:

- 1) rodzicom w poznaniu stanu gotowości swojego dziecka do podjęcia nauki w szkole podstawowej, aby mogli je w osiągnięciu tej gotowości, odpowiednio do potrzeb, wspomagać;
- 2) nauczycielowi przedszkola przy opracowaniu indywidualnego programu wspomaganie i korygowanie rozwoju dziecka, który będzie realizowany w roku poprzedzającym rozpoczęcie nauki w szkole podstawowej;
- 3) pracownikom poradni psychologiczno-pedagogicznej, do której zostanie skierowane dziecko, w razie potrzeby pogłębionej diagnozy związanej ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi.

W wielu obszarach wychowania przedszkolnego występują treści edukacji zdrowotnej. Ze względu na dobro dzieci, należy zadbać o kształtowanie ich świadomości zdrowotnej oraz nawyków dbania o własne zdrowie w codziennych sytuacjach w przedszkolu i w domu, współpracując w tym zakresie z rodzicami.

W trosce o jednolite oddziaływanie wychowawcze, nauczyciele:

- 1) systematycznie informują rodziców o zadaniach wychowawczych i kształcących realizowanych w przedszkolu; zapoznają rodziców z pod-

stawą programową wychowania przedszkolnego i włączają ich do kształtowania u dziecka określonych tam wiadomości i umiejętności;

- 2) informują rodziców o sukcesach i kłopotach ich dzieci, a także włączają ich do wspierania osiągnięć rozwojowych dzieci i łagodzenia trudności, na jakie natrafiają;
- 3) zachęcają rodziców do współdecydowania w sprawach przedszkola, np. wspólnie organizują wydarzenia, w których biorą udział dzieci.

W celu właściwego przygotowania dzieci do podjęcia nauki w szkole podstawowej, nauczyciele powinni znać podstawę programową kształcenia ogólnego dla szkół podstawowych w zakresie I etapu edukacyjnego, a zwłaszcza klasy I szkoły podstawowej.

KOMENTARZ DO PODSTAWY PROGRAMOWEJ WYCHOWANIA PRZEDSZKOLNEGO

Edyta Gruszczyk-Kolczyńska

W ostatnich latach wiele zmieniło się w wychowaniu przedszkolnym. Bardzo powoli wychodzimy z kryzysu w tej ważnej dziedzinie wychowania i kształcenia¹. Wszystkim dzieciom, które niebawem rozpoczną naukę w szkole, zapewniono jeden rok wychowania przedszkolnego w oddziałach dla sześciolatków organizowanych w przedszkolach i w szkołach (tzw. klasy zerowe). Obecnie, dzięki ostatniej zmianie ustawy o systemie oświaty², również każdy pięciolatek zyskał prawo do wychowania przedszkolnego. Oprócz klasycznych form wychowania przedszkolnego organizowane są także inne formy wychowania przedszkolnego³. Za kilka lat dominującą formą wychowania przedszkolnego będą właśnie małe przedszkola, ponieważ ich formuła organizacyjna uwzględni w większym stopniu sytuację demograficzną i potrzeby rodziców dzieci w wieku przedszkolnym.

Podstawa programowa wychowania przedszkolnego została opracowana dla zapewnienia właściwego poziomu wychowania przedszkolnego realizowanego w tak zróżnicowanych placówkach oświatowych. Zawarte w niej zale-

**Ważniejsze
argumenty
uzasadniające
formułę
i treści zawarte
w Podstawie
programowej
wychowania
przedszkolnego**

¹ Według danych Systemu Informacji Oświatowej – stan na koniec września 2007 roku – w Polsce wychowaniem przedszkolnym było objętych około 44% dzieci w wieku od 3 do 6 lat. Najgorzej przedstawia się sytuacja przedszkoli wiejskich: w roku 2008 na ogólną liczbę 2478 gmin polskich w 539 gminach nie było ani jednego przedszkola. Dla porównania – w roku szkolnym 1980/1981 wychowaniem przedszkolnym objęto w Polsce 97,5% sześciolatków (w tym na wsi 91,8%). Do przedszkoli i oddziałów przedszkolnych uczęszczało wówczas łącznie 62,7% (w tym na wsi 53,1%), do ognisk przedszkolnych 34,8% (na wsi 38,7%). Podaję za B. Wilgocką-Okoń *Główne kierunki badań w pedagogice przedszkolnej* (w: *O sytuacji w naukach pedagogicznych* red. W. Okoń, Monografie pedagogiczne t. XLIX, Polska Akademia Nauk, Wydawnictwo Ossolineum Wrocław – Warszawa – Kraków – Łódź 1985). Dziesięć lat później – roku szkolnym 1999/2000 – wskaźniki upowszechnienia przedszkoli przedstawiały się znacznie gorzej. Do przedszkoli wiejskich uczęszczało 8% trzylatków, 13% czterolatków, 22% pięciolatków, a do przedszkoli miejskich odpowiednio 23%, 33% i 41% dzieci. Cytuję za *Edukacja przedszkolna w Polsce – szanse i zagrożenia* (red. M. Zahorska, Wydawnictwo Instytutu Spraw Publicznych, seria *Ekspertyzy – rekomendacje – raporty z badań*, Warszawa 2003).

² Ustawa o zmianie ustawy o systemie oświaty oraz o zmianie niektórych innych ustaw z dnia 19 marca 2009 r. (Dz. U. Nr 56, poz. 458).

³ *Jak organizować edukację przedszkolną w nowych formach. Informator Ministerstwa Edukacji Narodowej. Informator 2008/2009* (Warszawa, czerwiec 2008). W publikacji wyjaśnia się ideę ogłoszenia roku przedszkolaka, w tym znaczenie edukacji i diagnozy przedszkolnej. Ponadto omawia się sytuację wychowania przedszkolnego w Polsce, w tym konieczność organizowania alternatywnych form wychowania przedszkolnego. W części drugiej opisane są krok po kroku czynności, jakie trzeba wykonać, organizując małe przedszkole. W załącznikach znajdują się ważne dokumenty regulujące funkcjonowanie placówek wychowania przedszkolnego.

**Dlaczego
podstawa
programowa
wychowania
przedszkolnego
precyzyjnie
określa cele
oraz zakres
wspomagania
rozwoju
i edukacji
dzieci?**

czenia będą realizowane od początku roku szkolnego 2009/2010, niezależnie od formuły organizacyjnej wychowania przedszkolnego. Dotyczy to zarówno celów, jak i zakresu wspomagania rozwoju umysłowego, wychowania i kształcenia dzieci w wieku przedszkolnym. Podstawa programowa wyznacza ramy edukacji przedszkolnej, gdyż zgodnie z zawartymi w niej zaleceniami, zostaną opracowane nowe programy wychowania przedszkolnego i podręczniki metodyczne dla nauczycieli przedszkola.

Podstawa programowa wychowania przedszkolnego była konstruowana metodą stopniowych przybliżeń. Projekt podstawy opracował zespół specjalistów wychowania przedszkolnego, a więc pedagodzy i psycholodzy, doradcy metodyczni oraz dyrektorzy i nauczyciele wyróżniających się przedszkoli. Pod wpływem uwag, nadesłanych w trakcie konsultacji społecznych, trwających od kwietnia do listopada 2008 r., projekt podstawy kilkakrotnie poprawiano, a jego kolejne wersje były recenzowane przez pedagogów i nauczycieli przedszkoli. Po tych korektach nadano mu formę dokumentu załączonego do *Rozporządzenia Ministra Edukacji Narodowej* z dnia 23 grudnia 2008 r. (Załącznik nr 1).

Ze względu na różnicowanie się form wychowania przedszkolnego potrzebny jest dokument, w którym jasno i konkretnie określone są cele i treści edukacji przedszkolnej, a także warunki i sposób ich realizacji. Dzieci uczęszczające do placówek wychowania przedszkolnego – niezależnie od formuły organizacyjnej i miejsca gdzie się znajdują – muszą mieć zapewniony taki zakres edukacji, który przyczyni się do wspomagania ich rozwoju umysłowego oraz dobrze przygotuje je do nauki szkolnej i do radzenia sobie w sytuacjach życiowych. Z tego też powodu w podstawie programowej podane są cele wychowania przedszkolnego, wyodrębniono też wszystkie zakresy działalności edukacyjnej przedszkola, a w każdym podano zakres umiejętności i wiadomości, jakimi powinno wykazać się dziecko pod koniec wychowania przedszkolnego.

Przypomnieć tu trzeba, że podstawa programowa wychowania przedszkolnego nie jest programem nauczania. Zakres kształcenia i wychowania określony w tym dokumencie musi być rozszerzany i konkretyzowany w autorskich programach wychowania przedszkolnego. Te zaś, mają być tak szczegółowo, konkretnie i jednoznacznie opracowane, żeby nauczyciel mógł według nich zaplanować, a potem realizować zajęcia z dziećmi w przedszkolu w kolejnych miesiącach, tygodniach i dniach każdego roku szkolnego.

Niestety, obecnie autorskie programy wychowania przedszkolnego w przeważającej liczbie są konstruowane na zbyt wysokim poziomie ogólności. Dlatego nauczycielom trudno szczegółowo zaplanować i realizować edukację przedszkolną według zawartych w nich treści. Precyzyjne określenie celów i treści edukacji przedszkolnej w *Podstawie programowej* wymusza więc pożądaną precyzję i konkretyzację autorskich programów.

Dotyczy to także rozszerzenia zakresu kształcenia i wychowania dzieci przedszkolnych – autorzy programów będą musieli dokładnie określić, w jakim stopniu przygotowany przez nich program rozszerza zakres wspomagania rozwoju umysłowego i edukacji przedszkolaków w stosunku do tego, co zaleca *Podstawa programowa wychowania przedszkolnego*.

Dla uzyskania dobrych efektów edukacyjnych, treści kształcenia realizowane w szkole, począwszy od klasy pierwszej, muszą stanowić kontynuację i rozszerzenie edukacji przedszkolnej. Jeżeli dzieci w przedszkolu zostaną należycie przygotowane do podjęcia nauki w szkole, znacząco zmniejszy się możliwość napotkania na nadmierne trudności, pojawiające się już na początku klasy pierwszej⁴. Dlatego jednym z ważniejszych celów wychowania przedszkolnego jest takie wspomaganie dzieci w rozwoju umysłowym, aby osiągnęły pełną dojrzałość do nauki w szkole.

O tym, że przygotowane dokumenty zapewniają ciągłość edukacyjną, można się przekonać, porównując cele i treści kształcenia zawarte w podstawie programowej wychowania przedszkolnego i podstawie programowej edukacji wczesnoszkolnej⁵. Dla podkreślenia tej ciągłości, przy określaniu każdego zakresu edukacji realizowanej w klasie I, podana jest nazwa szkolna i jej równoważniki z wychowania przedszkolnego. Na przykład: *Edukacja przyrodnicza* (nazwa szkolna), a obok *Wychowanie do rozumienia i poszanowania przyrody żywej i nieożywionej* (nazwa przedszkolna). Ponadto, w uwagach dotyczących warunków i sposobu realizacji *Podstawy* podkreślono, że nauczyciele przedszkola powinni znać podstawę programową edukacji wczesnoszkolnej, a nauczyciele uczący w szkole mają znać podstawę programową wychowania przedszkolnego.

Do zapewnienia dzieciom lepszych szans edukacyjnych przyczyni się zapewne także język wymagań i oczekiwań, w którym zostały napisane zarówno podstawa programowa wychowania przedszkolnego, jak i podstawa programowa edukacji wczesnoszkolnej. Od nauczycieli przedszkoli i nauczycieli klas początkowych wymaga się realizacji zaleceń zapisanych w tych dokumentach i jednocześnie oczekuje się, że ich wychowankowie i uczniowie będą dysponowali określonymi tam wiadomościami i umiejętnościami. Taka konstrukcja dokumentów umożliwi kontrolę jakości edukacji, tak na etapie wychowania przedszkolnego, jak i nauczania początkowego.

⁴ Potwierdzają to badania nad niepowodzeniami w nauce matematyki. Co czwarte dziecko doznaje specyficznych i nadmiernych trudności już na początku klasy pierwszej. W następnych latach trudności te narastają i przyjmują formę niepowodzeń w uczeniu się matematyki. Por. E. Gruszczyk-Kolczyńska *Dzieci ze specyficznymi trudnościami w uczeniu się matematyki. Przyczyny, diagnoza i zajęcia korekcyjno-wyrównawcze*, WSiP, Warszawa 2007 (i wcześniejsze wydania).

⁵ *Podstawa programowa kształcenia ogólnego dla szkół podstawowych. I etap edukacyjny: klasy I-III, edukacja wczesnoszkolna*. Załącznik nr 2 do Rozporządzenia Ministra Edukacji Narodowej z dnia 23 grudnia 2008 r.

**W jaki sposób
podstawa
programowa
wychowania
przedszkolnego
zapewnia
ciągłość
edukacyjną?**

Dlaczego w podstawie programowej wychowania przedszkolnego określa się ramy czasowe dla głównych form dziecięcej aktywności?

Od pewnego czasu nasila się tendencja do mnożenia zajęć dydaktycznych w przedszkolach i nadmiernego wydłużania czasu, w którym są one realizowane. Dzieje się to kosztem zabawy, głównej formy dziecięcej aktywności⁶. Ponieważ z badań⁷ jasno wynika, że w trakcie zabawy dzieci intensywnie się uczą i skutecznie rozwijają swój umysł, należy zadbać o przywrócenie dziecięcej zabawie należytego miejsca w wychowaniu przedszkolnym. Dlatego w zalecanych warunkach i sposobach realizacji, opisanych w końcowej części podstawy, podane są proporcje zagospodarowania czasu edukacyjnego w rozliczeniu tygodniowym. Ustala się tam, że co najmniej jedną piątą czasu pobytu dzieci w przedszkolu należy przeznaczyć na zabawę. W tym czasie dzieci bawią się swobodnie, przy niewielkim udziale nauczyciela. Zapis ten ma przeciwdziałać wymuszaniu organizowania szkolnych form edukacyjnych i stosowania szkolnych metod w placówkach wychowania przedszkolnego.

Z analizy pracy wielu przedszkoli wynika, że dzieci zdecydowanie za krótko przebywają w ogrodzie, na boisku czy w parku. Również zbyt rzadko organizowane są dla nich zajęcia rozwijające sprawność ruchową. Problem w tym, że rodzice także nie przywiązują należytej wagi do usprawniania fizycznego dzieci⁸. Tymczasem na czas wychowania przedszkolnego przypada złoty wiek motoryczności dzieci⁹. Jeżeli w tym okresie życia nie rozwinię się należyte sprawności ruchowej dzieci, położą się to cieniem na ich zdrowiu i kondycji fizycznej w ciągu całego życia.

Żeby zapobiec tym złym tendencjom, w podstawie zaleca się, aby co najmniej jedną piątą (a w przypadku dzieci młodszych – jedną czwartą) czasu przebywania w placówce wychowania przedszkolnego dzieci spędzały w ogrodzie, na boisku czy w parku, gdzie powinny być dla nich organizowane gry i zabawy ruchowe, zajęcia sportowe itp.

⁶ Także rodzice wymuszają organizowanie w przedszkolach większej liczby zajęć dydaktycznych. Zależy im bowiem, aby dzieci już w przedszkolu uczyły się na sposób szkolny. W ten sposób chcą zapewnić im lepszy start. Nie widzą nic złego w tym, że odbywa się to kosztem dziecięcych zabaw. Nie zdają sobie sprawy z tego, jaką mają one wartość rozwojową. Zapisy zawarte w *Postawie* mają pomóc dyrektorom i nauczycielom przedszkola przeciwstawić się tym naciskom.

⁷ Potwierdzają to badania naukowe analizujące czynności, jakie dzieci realizują w trakcie zabawy. Więcej informacji podaje M. Przetacznik-Gierowska (*Świat dziecka. Aktywność – poznanie – środowisko*, Wydawnictwa Uniwersytetu Jagiellońskiego, Kraków 1993). W. Okoń (*Zabawa a rzeczywistość*, WSiP, Warszawa 1987), E. Gruszczyk-Kolczyńska i E. Zielińska (*Wspomaganie rozwoju umysłowego czterolatków i pięcioletków. Książka dla rodziców, terapeutów i nauczycieli przedszkola*, WSiP, Warszawa 2004) i inni.

⁸ Analiza form aktywności dzieci od wstania do położenia się spać pokazała, że w ostatnich latach znacząco zmienił się sposób wychowywania dzieci miejskich. Dzieci przedszkolne: a) zbyt długo oglądają audycje telewizyjne i zajmują się grami komputerowymi, b) rażąco mało czasu przebywają poza domem, np. na placach zabaw, c) są wyręczane nawet w prostych czynnościach samoobsługowych, d) w zbyt małym stopniu są aktywne i rozwijają swoją sprawność fizyczną itd.

⁹ Por. N. Wolański *Etapy rozwoju dziecka, dorosły, człowiek stary w rodzinie*, w *Rodzina i dziecko*, red. M. Ziemska, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 1979.

Dla przywrócenia należytych proporcji zajęć edukacyjnych i opiekuńczo-wychowawczych w placówkach wychowania przedszkolnego zaleca się także, aby co najwyżej jedną piątą czasu przeznaczyć na różnego typu zajęcia dydaktyczne realizowane według wybranych programów autorskich.

Proporcje zagospodarowania czasu podane w podstawie muszą być respektowane w rozliczeniu tygodniowym, niezależnie od formuły organizacyjnej placówki wychowania przedszkolnego i czasu, który dzieci w tej placówce spędzają¹⁰.

Od ponad ćwierć wieku¹¹ w przedszkolach uczy się czytania i przygotowuje się dzieci do nauki pisania. Potem, w klasie pierwszej, nauczyciele ponownie uczą je czytania, tym razem w połączeniu z nauką pisania. Ponieważ dzieci uczą się dwukrotnie tego samego, należałoby oczekiwać, że będą czytać znakomicie. Tak jednak nie jest – między innymi z powodu oddzielenia nauki czytania od pisania.

Problem polega między innymi na tym, że nauczyciele wychowania przedszkolnego nadmiernie skupiają się na nauce czytania. Mniej dbają o to, aby dzieci, kończąc edukację przedszkolną, były dobrze przygotowane do opanowania czytania w połączeniu z nauką pisania według szkolnych metod i standardów. Dlatego wśród uczniów rozpoczynających naukę w klasach pierwszych zwykle jest kilkoro dzieci, które świetnie czytają, natomiast pozostałe

Kształtowanie gotowości do nauki czytania i pisania jako ważne zadanie wychowania przedszkolnego

¹⁰ Wymiar czasu pobytu dzieci w innych, niż klasyczne przedszkole, formach wychowania przedszkolnego zależy od lokalnych potrzeb i możliwości. Minimalny dzienny wymiar zajęć wynosi 3 godziny, jeżeli w grupie jest od 3 do 5 dzieci. Im liczniejsza grupa, tym czas trwania zajęć powinien być dłuższy – do 4 lub 5 godzin dziennie. W podanych ramach czasowych realizowane mają być programy autorskie respektujące zalecenia zawarte w *Podstawie programowej wychowania przedszkolnego*. Więcej informacji w broszurze *Jak organizować edukację przedszkolną w nowych formach. Informator Ministerstwa Edukacji Narodowej. Informator 2008/2009* (Warszawa, czerwiec 2008).

¹¹ Historia wprowadzania elementów czytania do wychowania przedszkolnego kształtowała się pokrótce tak: w *Programie wychowania w przedszkolu* (wydanym przez Ministerstwo Oświaty i Wychowania, Warszawa 1973), w dziele zatytułowanym *Wychowanie umysłowe*, ustalono że jednym z głównych zadań wychowania przedszkolnego jest przygotowanie dziecka do nauki czytania i pisania. W części III tego dokumentu zamieszczono treści, które miały pomóc w realizacji działań przygotowujących dziecko do roli ucznia. W roku 1977 uzupełniono ten *Program* dokumentem *Zakres treści wychowania i kształcenia dzieci sześciolatków*. Równocześnie ukazał się *Program pracy wychowawczo-dydaktycznej z dziećmi sześciolatkami objętymi jednorocznym oddziaływaniem przedszkolnym*. W dokumentach tych przeniesiono niektóre treści kształcenia z nauczania początkowego do wychowania przedszkolnego. Dotyczyło to zwłaszcza początkowej nauki czytania. Natomiast w scalonej wersji *Programu wychowania w przedszkolu* (wydanego przez Ministerstwo Edukacji Narodowej, Warszawa 1981) zapisy odnoszące się do nauki czytania obejmowały dwa następujące po sobie cykle: wyrabianie gotowości do czytania i wprowadzenie elementów czytania. Więcej informacji podaje K. Kamińska *Nauka czytania dzieci w wieku przedszkolnym*, WSiP, Warszawa 1999, rozdział *Nauka czytania w edukacji przedszkolnej*.

Dlaczego trzeba łączyć wspomaganie rozwoju umysłowego dzieci z ich edukacją matematyczną?

z trudem uczą się pisać i czytać, gdyż zbyt słabo zostały do tego przygotowane w przedszkolu i w klasach zerowych¹². Praktyka pedagogiczna dowodzi bowiem, że o wiele łatwiej jest nauczyć dzieci rozpoznawania i składania liter, niż ukształtować ich pełną gotowość do nauki czytania w powiązaniu z nauką pisania. Dlatego postanowiono, że kształtowanie umiejętności czytania trzeba łączyć z nauką pisania i mają o to zadbać nauczyciele edukacji wczesnoszkolnej. Natomiast zadaniem nauczycieli przedszkoli i klas zerowych jest ukształtowanie u dzieci gotowości do opanowania tych umiejętności w szkole.

Należy jeszcze raz podkreślić, że na poziomie wychowania przedszkolnego można uczyć dzieci czytania, ponieważ programy autorskie mają rozszerzać to, co jest zalecane w podstawie programowej. Nie może się to jednak odbywać kosztem wykształcenia gotowości dzieci do nauki czytania w połączeniu z nauką pisania.

W miarę obejmowania coraz większej liczby sześciolatków edukacją przedszkolną organizowaną w szkołach, prowadzenie zajęć w klasach zerowych powierzone zostało nauczycielom nauczania początkowego. Oni zaś preferują szkolne metody prowadzenia zajęć, także w zakresie edukacji matematycznej. Dlatego w zbyt małym stopniu dbają o kształtowanie czynności umysłowych dzieci potrzebnych do uczenia się matematyki na sposób szkolny. Na przykład wiele czasu poświęcają na opracowanie monografii liczb naturalnych, nie troszcząc się o to, czy dzieci rozumują operacyjnie na poziomie konkretnym w zakresie umożliwiającym im rozumienie ważniejszych aspektów tych liczb.

Oznacza to, że większość dzieci uczęszczających do klas zerowych dwa razy uczestniczy w zajęciach takich jak monografia liczb naturalnych. Problem w tym, że co czwarte dziecko w klasie I nie dysponuje odpowiednimi kompetencjami intelektualnymi i dlatego nie korzysta z takich zajęć. Jest to początek narastających trudności i niepowodzeń w nauce matematyki¹³.

Żeby przeciwdziałać tej tendencji, w podstawie programowej wychowania przedszkolnego ustalono zakres wspierania dzieci w rozwijaniu czynności intelektualnych potrzebnych im w nauce szkolnej, także w edukacji matematycznej (rozumowanie przyczynowo-skutkowe, klasyfikacja, wnioskowanie

¹² Wyjaśnić tu trzeba, że na początku klasy pierwszej, w okresie przygotowawczym, nauczyciele starają się rozwinąć gotowość dzieci do nauki czytania i pisania. Problem w tym, że nie jest to możliwe w ciągu dwóch lub trzech tygodni. Dla osiągnięcia dobrych efektów kształtowania umiejętności czytania w połączeniu z pisaniem, mali uczniowie muszą być dobrze przygotowani. Dlatego kształtowanie gotowości do opanowania tych ważnych umiejętności musi być realizowane na poziomie wychowania przedszkolnego.

¹³ Więcej informacji w książce E. Gruszczyk-Kolczyńska *Dzieci ze specyficznymi trudnościami w uczeniu się matematyki. Przyczyny, diagnoza i zajęcia korekcyjno-wyrównawcze*, WSiP, Warszawa 2007 (i wcześniejsze wydania), wstęp i rozdziały części pierwszej.

o wprowadzanych i obserwowanych zmianach). Ponieważ podstawa obowiązuje we wszystkich przedszkolnych formach organizacyjnych, przyczyni się to do lepszego ukształtowania u dzieci dojrzałości do uczenia się matematyki na sposób szkolny. Jednocześnie w dokumencie tym określa się, jakie wiadomości i umiejętności matematyczne trzeba ukształtować na poziomie wychowania przedszkolnego, aby dzieci były dobrze przygotowane do nauki w szkole i radzenia sobie w sytuacjach życiowych.

Dodać tu należy, że wiadomości i umiejętności określone w podstawie programowej wychowania przedszkolnego stanowią punkt wyjścia dla ustalenia treści obowiązujących w szkolnej edukacji matematycznej. Ze względu na wcześniej omawianą ciągłość edukacyjną, obowiązkiem nauczycieli przedszkola jest wspomaganie rozwoju umysłowego dzieci, w tym ich edukacji matematycznej, co najmniej w zakresie podanym w tym dokumencie.

Ponieważ autorskie programy wychowania przedszkolnego, opracowywane według podstawy programowej wychowania przedszkolnego, mogą rozszerzać ten zakres edukacji, warto na poziomie przedszkola i klas zerowych rozwijać u dzieci zdolności matematyczne. Z badań¹⁴ wynika bowiem, że zadatki uzdolnień matematycznych ujawniają się u dzieci już w wieku przedszkolnym. Jeżeli w tym okresie życia będą one pielęgnowane i rozwijane, dzieci mogą osiągnąć ponadprzeciętne efekty w szkolnej nauce matematyki.

Wiek przedszkolny to ważny okres kształtowania wrażliwości estetycznej dzieci. Dlatego w podstawie programowej wychowania przedszkolnego określono, że wychowanie przez sztukę ma być realizowane poprzez muzykę i śpiew, pląsy i taniec, udział dzieci w małych formach teatralnych, a także poprzez wypowiadanie się w różnych formach plastycznych. Chodzi o to, aby autorzy programów autorskich nie pominęli żadnej z tych ważnych dziedzin wychowania przez sztukę.

Na kształtowanie potrzeb estetycznych dzieci wielki wpływ ma otoczenie, z jakim się stykają. Niestety, wiele dzieci wychowuje się w otoczeniu brzydkich blokowisk i zniszczonej zieleni, widzi pomazane sprayem ściany domów itp. Dlatego w wychowaniu przedszkolnym trzeba dążyć chociażby do zrównoważenia tych niedobrych wzorców. Z tego powodu w podstawie podkreśla się potrzebę wprowadzania dzieci w wartości estetyczne malarstwa, rzeźby i architektury, w tym architektury zieleni i architektury wnętrz.

Nie chodzi tu oczywiście o wiedzę z wymienionych dziedzin sztuki, gdyż tę dzieci zdobędą zapewne w trakcie następnych etapów edukacyjnych. Celem tego zakresu wychowania przez sztukę w wieku przedszkolnym jest kształtowanie preferencji i doznawania przyjemności przebywania w pięknym otoczeniu, a także wprowadzania ładu wszędzie tam, gdzie dziecko się znajduje.

¹⁴ Więcej informacji w publikacji E. Gruszczyk-Kolczyńska, E. Zielińska *Dziecięca matematyka. Książka dla rodziców i nauczycieli*, WSiP, Warszawa 2007 i wcześniejsze wydania.

**Wychowanie
przez sztukę
ważnym
zadaniem
edukacji
przedszkolnej**

Dlaczego podstawa programowa zawiera tak dużo treści wychowawczych?

Tak znacząca obecność treści wychowawczych w podstawie programowej wychowania przedszkolnego ma bezpośredni związek ze zmianami obserwowanymi w wychowaniu rodzinnym. Większość rodziców troszczy się o wszechstronny rozwój i wychowanie swoich dzieci. Niestety, niepokojąco zwiększa się też liczba rodziców, którzy poświęcają swoim dzieciom zbyt mało czasu. Na dodatek, coraz mniej uwagi przywiązują do wychowania: kształtowania u dzieci nawyków odpowiedniego zwracania się do innych oraz zgodnego współdziałania z dorosłymi i dziećmi, do dbania o ład i porządek w swoim otoczeniu, a także do poszanowania przyrody i własności społecznej.

Z tego powodu uznano, że jednym z głównych celów działalności pedagogicznej przedszkola jest budowanie w umysłach dzieci systemu wartości, zwłaszcza w zakresie rozróżniania dobra od zła i preferowania dobra. Idea ta jest konkretyzowana we wszystkich zakresach wspomagania rozwoju i edukacji przedszkolnej dzieci, począwszy od kształtowania umiejętności społecznych, aż po wychowanie rodzinne, obywatelskie i patriotyczne.

Należy dodać, że tak silne nasycenie treściami wychowawczymi każdego z obszarów działalności pedagogicznej przedszkola spotkało się z aprobatą zarówno nauczycieli, jak i rodziców, którym prezentowano podstawę programową wychowania przedszkolnego. Są oni przekonani o tym, że jeżeli nie zadba się o dobre wychowanie dziecka w wieku przedszkolnym, to w wieku dorastania będzie to o wiele trudniejsze, a często nawet niemożliwe.

O zapewnieniu dzieciom lepszych szans edukacyjnych

Edukacja szkolna jest wielkim dobrodziejstwem pod warunkiem, że dzieci potrafią sprostać wymaganiom stawianym w szkole, a także korzystać z nauki szkolnej. Jeżeli nie są gotowe do podjęcia nauki szkolnej, źle im się będzie już od pierwszego dnia pobytu w szkole. Tymczasem, w każdej grupie pierwszoklasistów występują znaczne różnice indywidualne w rozwoju umysłowym¹⁵. Dla uczniów zbyt dziecinnych wszystko jest za trudne i dzieje się za szybko. Dla dzieci o znakomitych możliwościach umysłowych nauka szkolna jest mało interesująca. Muszą bowiem uczyć się tego, co już dawno potrafią.

Zadaniem wychowania przedszkolnego jest wspomaganie rozwoju umysłowego dzieci tak, aby je dobrze przygotować do szkoły. Dlatego nauczyciele przedszkola mają obowiązek systematycznego prowadzenia obserwacji i analiz zachowania dzieci (wraz z ich dokumentacją). Pomoże to lepiej poznać ich indywidualne możliwości umysłowe i ustalić potrzeby rozwojowe. Ponadto, w roku poprzedzającym rozpoczęcie przez dzieci nauki w klasie I szkoły podstawowej, nauczyciele przeprowadzają analizę ich gotowości do podjęcia na-

¹⁵ Sięgają one – w przeliczeniu – nawet do 4 lat rozwoju umysłowego. Oznacza to, że w każdej klasie I są dzieci rozumujące tak, jak przeciętne dziewięciolatki i dzieci, które rozumują na poziomie pięciolatek. Ustaliła to Wołoszynowa L. (*Problemy szkolnego „startu” w polskim zreformowanym systemie oświaty*, „Psychologia Wychowawcza” 1977 nr 1 oraz *O umysłowej i społecznej gotowości dziecka do rozpoczęcia nauki*, „Badania Oświatowe” 1979 nr 3). Wynika to także z moich doświadczeń badawczych ostatnich lat.

uki w szkole. Proces ten powinien zakończyć się na początku drugiej połowy roku szkolnego, aby był jeszcze czas na podjęcie działań kompensujących.

Na podstawie takiej diagnozy, nauczyciel przedszkola opracowuje indywidualne programy wspomagania i korygowania rozwoju dziecka, które tego potrzebuje. Według tych programów mają być prowadzone zajęcia dydaktyczno-wyrównawcze. Diagnoza dojrzałości przedszkolnej¹⁶ ma też pomóc rodzicom w poznaniu stanu gotowości dziecka do podjęcia nauki w szkole podstawowej. Dzięki temu mogą je wspierać w rozwoju, współpracując z nauczycielem przedszkola. Pomoże im to również podjąć decyzję o odroczeniu dziecka obowiązkowi szkolnego, jeżeli zachodzi taka konieczność.

Analiza dojrzałości przedszkolnej (szkolnej) będzie prowadzona w przedszkolach, oddziałach przedszkolnych w szkołach podstawowych oraz w innych formach wychowania przedszkolnego, a więc w miejscu, które dzieci i ich rodzice dobrze znają. Mają ją realizować nauczyciele zajmujący się dziećmi (oczywiście po uprzednim przygotowaniu)¹⁷, wszak oni najlepiej znają dziecko i jego sytuację rodzinną.

Zalecenia w tej sprawie zawarte w podstawie programowej wychowania przedszkolnego są znaczącym krokiem w dążeniu do tego, żeby o rozpoczęciu nauki szkolnej decydowała nie tylko metryka dziecka¹⁸, lecz także jego poziom umysłowy. Dzieciom, które rozwijają się odrobinę wolniej trzeba dać czas i szansę na osiągnięcie dojrzałości szkolnej i nie może to być tak skomplikowane i trudne, jak dotychczas. Znajdujące się w podstawie zapisy regulujące te kwestie, pozwolą uniknąć niszczącego mechanizmu, który przez poprzednie lata dotykał, szacunkowo licząc, co czwartego ucznia, rozpoczynającego naukę w szkole.

Na koniec należy podkreślić, że podstawa programowa wychowania przedszkolnego jest dokumentem skierowanym do specjalistów wychowania

¹⁶ Określenie *dojrzałość przedszkolna* stosowane jest po to, aby nie utożsamiać jej z *dojrzałością szkolną*, ustalaną według kryteriów obowiązujących obecnie w poradnictwie psychologiczno-pedagogicznym dla dzieci i młodzieży.

¹⁷ Z analizy programów studiów pedagogicznych, przygotowujących przyszłych nauczycieli przedszkola i nauczania początkowego, wynika, że są oni przygotowani do realizowania tego zakresu działalności pedagogicznej. Mogą także korzystać z pomocy specjalistów z poradni psychologicznych i pedagogicznych dla dzieci i młodzieży. Ponadto są już i będą organizowane szkolenia (kursy) podnoszące nauczycielskie kwalifikacje w zakresie diagnozy gotowości dzieci do podjęcia nauki w szkole i prowadzenia zajęć dydaktyczno-wyrównawczych.

¹⁸ Dotychczasowe prawo ujmowało sprawę tak: od obowiązku szkolnego wynikającego z metryki dziecka można odstąpić, jeżeli są ku temu ważne powody, na przykład znaczne opóźnienia w rozwoju umysłowym. Z powodu złożonej procedury odroczenia obowiązku szkolnego, dzieci niedojrzałe do nauki szkolnej rozpoczynały naukę w klasie I. Dlatego już w pierwszych tygodniach nauki doznawały nadmiernych trudności, ze wszystkimi niszczącymi konsekwencjami. Powszechna – obowiązująca wszystkie dzieci – diagnoza przedszkolna może ten stan rzeczy poprawić.

przedszkolnego, a więc do tych, którzy będą konstruowali programy autorskie i tych, którzy je będą wybierali, a potem realizowali w placówkach wychowania przedszkolnego. Dlatego została ona napisana z uwzględnieniem terminologii stosowanej w pedagogice przedszkolnej. Nauczyciele nie będą mieli większych trudności w korzystaniu z tego dokumentu, a także w przekazaniu rodzicom swoich wychowanków zawartych w nim celów i treści wychowania przedszkolnego. Pomoże im to także dostrzec, w jakim zakresie autorskie programy są rozszerzeniem treści kształcenia zawartych w podstawie.

PODSTAWA PROGRAMOWA KSZTAŁCENIA OGÓLNEGO DLA SZKÓŁ PODSTAWOWYCH

(Fragmenty załącznika nr 2 rozporządzenia)

Kształcenie ogólne w szkole podstawowej tworzy fundament wykształcenia – szkoła łagodnie wprowadza uczniów w świat wiedzy, dbając o ich harmonijny rozwój intelektualny, etyczny, emocjonalny, społeczny i fizyczny. Kształcenie to dzieli się na dwa etapy edukacyjne:

- 1) I etap edukacyjny, obejmujący klasy I–III szkoły podstawowej – edukacja wczesnoszkolna;
- 2) II etap edukacyjny, obejmujący klasy IV–VI szkoły podstawowej.

Celem kształcenia ogólnego w szkole podstawowej jest:

- 1) przyswojenie przez uczniów podstawowego zasobu wiadomości na temat faktów, zasad, teorii i praktyki, dotyczących przede wszystkim tematów i zjawisk bliskich doświadczeniom uczniów;
- 2) zdobycie przez uczniów umiejętności wykorzystywania posiadanych wiadomości podczas wykonywania zadań i rozwiązywania problemów;
- 3) kształtowanie u uczniów postaw warunkujących sprawne i odpowiedzialne funkcjonowanie we współczesnym świecie.

Do najważniejszych umiejętności zdobywanych przez ucznia w trakcie kształcenia ogólnego w szkole podstawowej należą:

- 1) czytanie – rozumiane zarówno jako prosta czynność, jako umiejętność rozumienia, wykorzystywania i przetwarzania tekstów w zakresie umożliwiających zdobywanie wiedzy, rozwój emocjonalny, intelektualny i moralny oraz uczestnictwo w życiu społeczeństwa;
- 2) myślenie matematyczne – umiejętność korzystania z podstawowych narzędzi matematyki w życiu codziennym oraz prowadzenia elementarnych rozumowań matematycznych;
- 3) myślenie naukowe – umiejętność formułowania wniosków opartych na obserwacjach empirycznych dotyczących przyrody i społeczeństwa;
- 4) umiejętność komunikowania się w języku ojczystym i w języku obcym, zarówno w mowie, jak i w piśmie;
- 5) umiejętność posługiwania się nowoczesnymi technologiami informacyjno-komunikacyjnymi, w tym także dla wyszukiwania i korzystania z informacji;
- 6) umiejętność uczenia się jako sposób zaspokajania naturalnej ciekawości świata, odkrywania swoich zainteresowań i przygotowania do dalszej edukacji;
- 7) umiejętność pracy zespołowej.

Jednym z najważniejszych zadań szkoły podstawowej jest kształcenie umiejętności posługiwania się językiem polskim, w tym dbałość o wzbogacanie zasobu słownictwa uczniów. Wypełnianie tego zadania należy do obowiązków każdego nauczyciela.

Ważnym zadaniem szkoły podstawowej jest przygotowanie uczniów do życia w społeczeństwie informacyjnym. Nauczyciele powinni stwarzać uczniom warunki do nabywania umiejętności wyszukiwania, porządkowania i wykorzystywania informacji z różnych źródeł, z zastosowaniem technologii informacyjno-komunikacyjnych, na zajęciach z różnych przedmiotów.

Realizację powyższych celów powinna wspomagać dobrze wyposażona biblioteka szkolna, dysponująca aktualnymi zbiorami, zarówno w postaci księgozbioru, jak i w postaci zasobów multimedialnych. Nauczyciele wszystkich przedmiotów powinni odwoływać się do zasobów biblioteki szkolnej i współpracować z nauczycielami bibliotekarzami w celu wszechstronnego przygotowania uczniów do samokształcenia i świadomego wyszukiwania, selekcjonowania i wykorzystywania informacji.

Ponieważ środki społecznego przekazu odgrywają coraz większą rolę zarówno w życiu społecznym, jak i indywidualnym, każdy nauczyciel powinien poświęcić dużo uwagi edukacji medialnej, czyli wychowaniu uczniów do właściwego odbioru i wykorzystania mediów.

Ważnym zadaniem szkoły podstawowej jest także edukacja zdrowotna, której celem jest kształtowanie u uczniów nawyku dbałości o zdrowie własne i innych ludzi oraz umiejętności tworzenia środowiska sprzyjającego zdrowiu.

W procesie kształcenia ogólnego szkoła podstawowa kształtuje u uczniów postawy sprzyjające ich dalszemu rozwojowi indywidualnemu i społecznemu, takie jak: uczciwość, wiarygodność, odpowiedzialność, wytrwałość, poczucie własnej wartości, szacunek dla innych ludzi, ciekawość poznawcza, kreatywność, przedsiębiorczość, kultura osobista, gotowość do uczestnictwa w kulturze, podejmowania inicjatyw oraz do pracy zespołowej. W rozwoju społecznym bardzo ważne jest kształtowanie postawy obywatelskiej, postawy poszanowania tradycji i kultury własnego narodu, a także postawy poszanowania dla innych kultur i tradycji. Szkoła podejmuje odpowiednie kroki w celu zapobiegania wszelkiej dyskryminacji.

Wiadomości i umiejętności, które uczeń zdobywa w szkole podstawowej opisane są, zgodnie z ideą europejskich ram kwalifikacji, w języku efektów kształcenia¹. Cele kształcenia sformułowane są w języku wymagań ogólnych, a treści nauczania oraz oczekiwane umiejętności uczniów sformułowane są w języku wymagań szczegółowych.

¹ Zalecenie Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 23 kwietnia 2008 r. w sprawie ustanowienia europejskich ram kwalifikacji dla uczenia się przez całe życie (2008/C111/01).

Działalność edukacyjna szkoły jest określona przez:

- 1) szkolny zestaw programów nauczania, który uwzględniając wymiar wychowawczy, obejmuje całą działalność szkoły z punktu widzenia dydaktycznego;
- 2) program wychowawczy szkoły obejmujący wszystkie treści i działania o charakterze wychowawczym;
- 3) program profilaktyki dostosowany do potrzeb rozwojowych uczniów oraz potrzeb danego środowiska, obejmujący wszystkie treści i działania o charakterze profilaktycznym.

Szkolny zestaw programów nauczania, program wychowawczy szkoły oraz program profilaktyki tworzą spójną całość i muszą uwzględniać wszystkie wymagania opisane w podstawie programowej. Ich przygotowanie i realizacja są zadaniem zarówno całej szkoły, jak i każdego nauczyciela.

Obok zadań wychowawczych i profilaktycznych nauczyciele wykonują również działania opiekuńcze odpowiednio do istniejących potrzeb.

Szkoła oraz poszczególni nauczyciele podejmują działania mające na celu zindywidualizowane wspomaganie rozwoju każdego ucznia, stosownie do jego potrzeb i możliwości. Uczniom z niepełnosprawnościami, w tym uczniom z upośledzeniem umysłowym w stopniu lekkim, nauczanie dostosowuje się ponadto do ich możliwości psychofizycznych oraz tempa uczenia się.

Podstawa programowa kształcenia ogólnego dla szkół podstawowych dzieli się na dwa etapy edukacyjne: I etap edukacyjny obejmujący klasy I–III szkoły podstawowej – edukacja wczesnoszkolna realizowana w formie kształcenia zintegrowanego oraz II etap edukacyjny, obejmujący klasy IV–VI szkoły podstawowej, podczas którego realizowane są następujące przedmioty:

- 1) język polski;
- 2) język obcy nowożytny;
- 3) muzyka;
- 4) plastyka;
- 5) historia i społeczeństwo;
- 6) przyroda;
- 7) matematyka;
- 8) zajęcia komputerowe;
- 9) zajęcia techniczne;
- 10) wychowanie fizyczne;
- 11) wychowanie do życia w rodzinie²;

² Sposób nauczania przedmiotu *wychowanie do życia w rodzinie* określa rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 12 sierpnia 1999 r. w sprawie sposobu nauczania

-
- 12) etyka;
 - 13) język mniejszości narodowej lub etnicznej³;
 - 14) język regionalny – język kaszubski³.

szkolnego oraz zakresu treści dotyczących wiedzy o życiu seksualnym człowieka, o zasadach świadomego i odpowiedzialnego rodzicielstwa, o wartości rodziny, życia w fazie prenatalnej oraz metodach i środkach świadomej prokreacji zawartych w podstawie programowej kształcenia ogólnego (Dz. U. Nr 67, poz. 756, z 2001 r. Nr 79, poz. 845 oraz z 2002 r. Nr 121, poz. 1037).

³ Przedmiot *język mniejszości narodowej lub etnicznej* oraz przedmiot *język regionalny – język kaszubski* jest realizowany w szkołach (oddziałach) z nauczaniem języka mniejszości narodowych lub etnicznych oraz języka regionalnego – języka kaszubskiego, zgodnie z rozporządzeniem Ministra Edukacji Narodowej z dnia 14 listopada 2007 r. w sprawie warunków i sposobu wykonywania przez przedszkola, szkoły i placówki publiczne zadań umożliwiających podtrzymywanie poczucia tożsamości narodowej, etnicznej i językowej uczniów należących do mniejszości narodowych i etnicznych oraz społeczności posługującej się językiem regionalnym (Dz. U. Nr 214, poz. 1579).

PODSTAWA PROGRAMOWA EDUKACJI WCZESNOSZKOLNEJ

I etap edukacyjny: klasy I–III

Edukacja wczesnoszkolna ma stopniowo i możliwie łagodnie przeprowadzić dziecko z kształcenia zintegrowanego do nauczania przedmiotowego w klasach IV–VI szkoły podstawowej. Edukacja wczesnoszkolna opisana jest poprzez:

- 1) zestaw celów kształcenia i wynikających z nich ogólnych zadań szkoły;
- 2) wykaz wiadomości i umiejętności ucznia kończącego klasę I i ucznia kończącego klasę III szkoły podstawowej.

Powodem wyodrębnienia klasy I szkoły podstawowej jest podkreślenie ciągłości procesu edukacji rozpoczętego w przedszkolu i kontynuowanego w szkole podstawowej. Chodzi też o uwzględnienie możliwości rozwojowych ucznia klasy I, a także o właściwe rozmieszczenie treści nauczania w ramach I etapu edukacyjnego. Edukacja wczesnoszkolna jest procesem rozłożonym na 3 lata nauki szkolnej. Oznacza to, że wiadomości i umiejętności zdobywane przez ucznia w klasie I będą powtarzane, pogłębiane i rozszerzane w klasie II i III.

Zakres wiadomości i umiejętności, jakimi ma dysponować uczeń kończący klasę III szkoły podstawowej, ustalono tak, by nauczyciel mógł je zrealizować z uczniami o przeciętnych możliwościach. Jest to ważne założenie, gdyż wiadomości i umiejętności ukształtowane w klasach I–III szkoły podstawowej stanowią bazę i punkt wyjścia do nauki w klasach IV–VI szkoły podstawowej. W sprzyjających warunkach edukacyjnych można kształcenie zorganizować tak, by uczniowie w ciągu I etapu edukacyjnego nauczyli się znacznie więcej. Z drugiej strony, niektórym uczniom trzeba udzielić pomocy psychologiczno-pedagogicznej, żeby mogli sprostać wymaganiom określonym w podstawie programowej kształcenia ogólnego dla szkół podstawowych w zakresie I etapu edukacyjnego.

Celem edukacji wczesnoszkolnej jest wspomaganie dziecka w rozwoju intelektualnym, emocjonalnym, społecznym, etycznym, fizycznym i estetycznym. Ważne jest również takie wychowanie, aby dziecko w miarę swoich możliwości było przygotowane do życia w zgodzie z samym sobą, ludźmi i przyrodą. Należy zadbać o to, aby dziecko odróżniało dobro od zła, było świadome przynależności społecznej (do rodziny, grupy rówieśniczej i wspólnoty narodowej) oraz rozumiało konieczność dbania o przyrodę. Jednocześnie dąży się do ukształtowania systemu wiadomości i umiejętności potrzebnych dziecku do poznawania i rozumienia świata, radzenia sobie w codziennych sytuacjach oraz do kontynuowania nauki w klasach IV–VI szkoły podstawowej.

**Cele kształcenia
– wymagania
ogólne**

Treści nauczania – klasa I szkoły podstawowej

Zadaniem szkoły jest:

- 1) realizowanie programu nauczania skoncentrowanego na dziecku, na jego indywidualnym tempie rozwoju i możliwościach uczenia się;
- 2) respektowanie trójpodmiotowości oddziaływań wychowawczych i kształcących: uczeń-szkoła-dom rodzinny;
- 3) rozwijanie predyspozycji i zdolności poznawczych dziecka;
- 4) kształtowanie u dziecka pozytywnego stosunku do nauki oraz rozwijanie ciekawości w poznawaniu otaczającego świata i w dążeniu do prawdy;
- 5) poszanowanie godności dziecka; zapewnienie dziecku przyjaznych, bezpiecznych i zdrowych warunków do nauki i zabawy, działania indywidualnego i zespołowego, rozwijania samodzielności oraz odpowiedzialności za siebie i najbliższe otoczenie, ekspresji plastycznej, muzycznej i ruchowej, aktywności badawczej, a także działalności twórczej;
- 6) wyposażenie dziecka w umiejętność czytania i pisania, w wiadomości i sprawności matematyczne potrzebne w sytuacjach życiowych i szkolnych oraz przy rozwiązywaniu problemów;
- 7) dbałość o to, aby dziecko mogło nabywać wiedzę i umiejętności potrzebne do rozumienia świata, w tym zagwarantowanie mu dostępu do różnych źródeł informacji i możliwości korzystania z nich;
- 8) sprzyjanie rozwojowi cech osobowości dziecka koniecznych do aktywnego i etycznego uczestnictwa w życiu społecznym.

1. Edukacja polonistyczna. Wspomaganie rozwoju umysłowego w zakresie wypowiedania się. Dbłość o kulturę języka. Początkowa nauka czytania i pisania. Kształtowanie umiejętności wypowiedania się w małych formach teatralnych. Uczeń kończący klasę I:

- 1) w zakresie umiejętności społecznych warunkujących porozumiewanie się i kulturę języka:
 - a) obdarza uwagę dzieci i dorosłych, słucha ich wypowiedzi i chce zrozumieć, co przekazują; komunikuje w jasny sposób swoje spostrzeżenia, potrzeby, odczucia,
 - b) w kulturalny sposób zwraca się do rozmówcy, mówi na temat, zadaje pytania i odpowiada na pytania innych osób, dostosowuje ton głosu do sytuacji, np. nie mówi zbyt głośno,
 - c) uczestniczy w rozmowie na tematy związane z życiem rodzinnym i szkolnym, także inspirowane literaturą;
- 2) w zakresie umiejętności czytania i pisania:
 - a) rozumie sens kodowania oraz dekodowania informacji; odczytuje uproszczone rysunki, piktogramy, znaki informacyjne i napisy,
 - b) zna wszystkie litery alfabetu, czyta i rozumie proste, krótkie teksty,

-
- c) pisze proste, krótkie zdania: przepisuje, pisze z pamięci; dba o estetykę i poprawność graficzną pisma (przestrzega zasad kaligrafii),
 - d) posługuje się ze zrozumieniem określeniami: wyraz, głoska, litera, sylaba, zdanie,
 - e) interesuje się książką i czytaniem; słucha w skupieniu czytanych utworów (np. baśni, opowiadań, wierszy), w miarę swoich możliwości czyta lektury wskazane przez nauczyciela,
 - f) korzysta z pakietów edukacyjnych (np. zeszytów ćwiczeń i innych pomocy dydaktycznych) pod kierunkiem nauczyciela;
- 3) w zakresie umiejętności wypowiedzania się w małych formach teatralnych:
- a) uczestniczy w zabawie teatralnej, ilustruje mimiką, gestem, ruchem zachowania bohatera literackiego lub wymyślonego,
 - b) rozumie umowne znaczenie rekwizytu i umie posłużyć się nim w odgrywanej scenie,
 - c) odtwarza z pamięci teksty dla dzieci, np. wiersze, piosenki, fragmenty prozy.
2. Język obcy nowożytny. Wspomaganie dzieci w porozumiewaniu się z osobami, które mówią innym językiem. Uczeń kończący klasę I:
- 1) rozumie proste polecenia i właściwie na nie reaguje;
 - 2) nazywa objekty w najbliższym otoczeniu;
 - 3) recytuje wierszyki i rymowanki, śpiewa piosenki z repertuaru dziecięcego;
 - 4) rozumie sens opowiedzianych historyjek, gdy są wspierane obrazkami, gestami, przedmiotami.
3. Edukacja muzyczna. Wychowanie do odbioru i tworzenia muzyki: śpiewanie i muzykowanie, słuchanie i rozumienie. Uczeń kończący klasę I:
- 1) powtarza prostą melodię; śpiewa piosenki z repertuaru dziecięcego, wykonuje śpiewanki i rymowanki;
 - 2) odtwarza proste rytmy głosem i na instrumentach perkusyjnych; wyraża nastrój i charakter muzyki płaśając i tańcząc (reaguje na zmianę tempa i dynamiki);
 - 3) realizuje proste schematy rytmiczne (tataizacją, ruchem całego ciała);
 - 4) wie, że muzykę można zapisać i odczytać;
 - 5) świadomie i aktywnie słucha muzyki, potem wyraża swe doznania werbalnie i niewerbalnie;
 - 6) kulturalnie zachowuje się na koncercie oraz w trakcie śpiewania hymnu narodowego.

-
4. Edukacja plastyczna. Poznawanie architektury, malarstwa i rzeźby. Wyrażanie własnych myśli i uczuć w różnorodnych formach plastycznych. Przygotowanie do korzystania z medialnych środków przekazu. Uczeń kończący klasę I:
 - 1) wypowiada się w wybranych technikach plastycznych na płaszczyźnie i w przestrzeni; posługuje się takimi środkami wyrazu plastycznego, jak: kształt, barwa, faktura;
 - 2) ilustruje sceny i sytuacje (realne i fantastyczne) inspirowane wyobraźnią, baśnią, opowiadaniem, muzyką; korzysta z narzędzi multimedialnych;
 - 3) wykonuje proste rekwizyty (np. lalkę, pacynkę) i wykorzystuje je w małych formach teatralnych; tworzy przedmioty charakterystyczne dla sztuki ludowej regionu, w którym mieszka;
 - 4) rozpoznaje wybrane dziedziny sztuki: architekturę (także architekturę zieleni), malarstwo, rzeźbę, grafikę; wypowiada się na ich temat.
 5. Edukacja społeczna. Wychowanie do zgodnego współdziałania z rówieśnikami i dorosłymi. Uczeń kończący klasę I:
 - 1) potrafi odróżnić, co jest dobre, a co złe w kontaktach z rówieśnikami i dorosłymi; wie, że warto być odważnym, mądrym i pomagać potrzebującym; wie, że nie należy kłamać lub zatajać prawdy;
 - 2) współpracuje z innymi w zabawie, w nauce szkolnej i w sytuacjach życiowych; przestrzega reguł obowiązujących w społeczności dziecięcej oraz w świecie dorosłych, grzecznie zwraca się do innych w szkole, w domu i na ulicy;
 - 3) wie, co wynika z przynależności do rodziny, jakie są relacje między najbliższymi, wywiązuje się z powinności wobec nich;
 - 4) ma rozeznanie, że pieniądze otrzymuje się za pracę; dostosowuje swe oczekiwania do realiów ekonomicznych rodziny;
 - 5) zna zagrożenia ze strony ludzi; wie, do kogo i w jaki sposób należy się zwrócić o pomoc;
 - 6) wie, gdzie można bezpiecznie organizować zabawy, a gdzie nie można i dlaczego;
 - 7) potrafi wymienić status administracyjny swojej miejscowości (wieś, miasto); wie, czym zajmuje się np. policjant, strażak, lekarz, weterynarz; wie, jak można się do nich zwrócić o pomoc;
 - 8) wie, jakiej jest narodowości, że mieszka w Polsce, a Polska znajduje się w Europie; zna symbole narodowe (flaga, godło, hymn narodowy), rozpoznaje flagę i hymn Unii Europejskiej.
 6. Edukacja przyrodnicza. Wychowanie do rozumienia i poszanowania przyrody ożywionej i nieożywionej. Uczeń kończący klasę I:
 - 1) w zakresie rozumienia i poszanowania świata roślin i zwierząt:
 - a) rozpoznaje rośliny i zwierzęta żyjące w takich środowiskach przyrodniczych, jak: park, las, pole uprawne, sad i ogród (działka),
-

-
- b) zna sposoby przystosowania się zwierząt do poszczególnych pór roku: odloty i przyloty ptaków, zapadanie w sen zimowy,
 - c) wymienia warunki konieczne do rozwoju roślin i zwierząt w gospodarstwie domowym, w szkolnych uprawach i hodowlach itp.; prowadzi proste hodowle i uprawy (w szczególności w kąciku przyrody),
 - d) wie, jaki pożytek przynoszą zwierzęta środowisku: niszczenie szkodników przez ptaki, zapylanie kwiatów przez owady, spulchnianie gleby przez dżdżownice,
 - e) zna zagrożenia dla środowiska przyrodniczego ze strony człowieka: wypalanie łąk i ściernisk, zatrucie powietrza i wód, pożary lasów, wyrzucanie odpadów i spalanie śmieci itp.; chroni przyrodę: nie śmieci, szanuje rośliny, zachowuje ciszę w parku i w lesie, pomaga zwierzętom przetrwać zimę i upalne lato,
 - f) zna zagrożenia ze strony zwierząt (niebezpieczne i chore zwierzęta) i roślin (np. trujące owoce, liście, grzyby) i wie, jak zachować się w sytuacji zagrożenia,
 - g) wie, że należy oszczędzać wodę; wie, jakie znaczenie ma woda w życiu człowieka, roślin i zwierząt,
 - h) wie, że należy segregować śmieci; rozumie sens stosowania opakowań ekologicznych;
- 2) w zakresie rozumienia warunków atmosferycznych:
- a) obserwuje pogodę i prowadzi obrazkowy kalendarz pogody,
 - b) wie, o czym mówi osoba zapowiadająca pogodę w radiu i w telewizji, i stosuje się do podanych informacji o pogodzie, np. ubiera się odpowiednio do pogody,
 - c) nazywa zjawiska atmosferyczne charakterystyczne dla poszczególnych pór roku, podejmuje rozsądne decyzje i nie naraża się na niebezpieczeństwo wynikające z pogody,
 - d) zna zagrożenia ze strony zjawisk przyrodniczych, takich jak: burza, huragan, powódź, pożar, i wie, jak zachować się w sytuacji zagrożenia.
7. Edukacja matematyczna. Wspomaganie rozwoju umysłowego oraz kształtowanie wiadomości i umiejętności matematycznych dzieci. Uczeń kończący klasę I:
- 1) w zakresie czynności umysłowych ważnych dla uczenia się matematyki:
 - a) ustala równoliczność mimo obserwowanych zmian w układzie elementów w porównywanych zbiorach,
 - b) układa obiekty (np. patyczki) w serie rosnące i malejące, numeruje je; wybiera obiekt w takiej serii, określa następne i poprzednie,
 - c) klasyfikuje obiekty: tworzy kolekcje np. zwierzęta, zabawki, rzeczy do ubrania,

-
- d) w sytuacjach trudnych i wymagających wysiłku intelektualnego zachowuje się rozumnie, dąży do wykonania zadania,
 - e) wyprowadza kierunki od siebie i innych osób; określa położenie obiektów względem obranego obiektu; orientuje się na kartce papieru, aby odnajdować informacje (np. w lewym górnym rogu) i rysować strzałki we właściwym kierunku,
 - f) dostrzega symetrię (np. w rysunku motyla); zauważa, że jedna figura jest powiększeniem lub pomniejszeniem drugiej; kontynuuje regularny wzór (np. szlaczek);
- 2) w zakresie liczenia i sprawności rachunkowych:
- a) sprawnie liczy obiekty (dostrzega regularności dziesiętkowego systemu liczenia), wymienia kolejne liczebniki od wybranej liczby, także wstecz (zakres do 20); zapisuje liczby cyframi (zakres do 10),
 - b) wyznacza sumy (dodaje) i różnice (odejmuje), manipulując obiektami lub rachując na zbiorach zastępczych, np. na palcach; sprawnie dodaje i odejmuje w zakresie do 10, poprawnie zapisuje te działania,
 - c) radzi sobie w sytuacjach życiowych, których pomyślne zakończenie wymaga dodawania lub odejmowania,
 - d) zapisuje rozwiązanie zadania z treścią przedstawionego słownie w konkretnej sytuacji, stosując zapis cyfrowy i znaki działań;
- 3) w zakresie pomiaru:
- a) długości: mierzy długość, posługując się np. linijką; porównuje długości obiektów,
 - b) ciężaru: potrafi ważyć przedmioty; różnicuje przedmioty cięższe, lżejsze; wie, że towar w sklepie jest pakowany według wagi,
 - c) płynów: odmierza płyny kubkiem i miarką litrową,
 - d) czasu: nazywa dni w tygodniu i miesiące w roku; orientuje się, do czego służy kalendarz, i potrafi z niego korzystać; rozpoznaje czas na zegarze w takim zakresie, który pozwala mu orientować się w ramach czasowych szkolnych zajęć i domowych obowiązków;
- 4) w zakresie obliczeń pieniężnych:
- a) zna będące w obiegu monety i banknot o wartości 10 zł; zna wartość nabywczą monet i radzi sobie w sytuacji kupna i sprzedaży,
 - b) zna pojęcie długu i konieczność spłacenia go.
8. Zajęcia komputerowe. Uczeń kończący klasę I:
- 1) posługuje się komputerem w podstawowym zakresie: uruchamia program, korzystając z myszy i klawiatury;
 - 2) wie, jak trzeba korzystać z komputera, żeby nie narażać własnego zdrowia;
 - 3) stosuje się do ograniczeń dotyczących korzystania z komputera.

9. Zajęcia techniczne. Wychowanie do techniki (poznawanie urządzeń, obsługiwanie i szanowanie ich) i działalność konstrukcyjna dzieci. Uczeń kończący klasę I:

- 1) w zakresie wychowania technicznego:
 - a) wie, jak ludzie wykorzystywali dawniej i dziś siły przyrody (wiatr, wodę); majsterkuje (np. latawce, wiatraczki, tratwy),
 - b) zna ogólne zasady działania urządzeń domowych (np. latarki, odkurzacza, zegara), posługuje się nimi, nie psując ich,
 - c) buduje z różnorodnych przedmiotów dostępnych w otoczeniu, np. szałas, namiot, wagę, tor przeszkód; w miarę możliwości konstruuje urządzenia techniczne z gotowych zestawów do montażu np. dźwigi, samochody, samoloty, statki, domy;
- 2) w zakresie dbałości o bezpieczeństwo własne i innych:
 - a) utrzymuje porządek wokół siebie (na swoim stoliku, w sali zabaw, szatni i w ogrodzie), sprzęta po sobie i pomaga innym w utrzymywaniu porządku,
 - b) zna zagrożenia wynikające z niewłaściwego używania narzędzi i urządzeń technicznych,
 - c) wie, jak należy bezpiecznie poruszać się na drogach (w tym na rowerze) i korzystać ze środków komunikacji; wie, jak trzeba zachować się w sytuacji wypadku, np. umie powiadomić dorosłych, zna telefony alarmowe.

10. Wychowanie fizyczne. Kształtowanie sprawności fizycznej dzieci i edukacja zdrowotna. Uczeń kończący klasę I:

- 1) uczestniczy w zajęciach rozwijających sprawność fizyczną, zgodnie z regułami;
- 2) potrafi:
 - a) chwycić piłkę, rzucać nią do celu i na odległość, toczyć ją i kozłować,
 - b) pokonywać przeszkody naturalne i sztuczne,
 - c) wykonywać ćwiczenia równoważne;
- 3) dba o to, aby prawidłowo siedzieć w ławce, przy stole itp.;
- 4) wie, że choroby są zagrożeniem dla zdrowia i że można im zapobiegać poprzez: szczepienia ochronne, właściwe odżywianie się, aktywność fizyczną, przestrzeganie higieny; właściwie zachowuje się w sytuacji choroby;
- 5) wie, że nie może samodzielnie zażywać lekarstw i stosować środków chemicznych (np. środków czystości, środków ochrony roślin);
- 6) wie, że dzieci niepełnosprawne znajdują się w trudnej sytuacji i pomaga im.

Podane umiejętności dotyczą dzieci o prawidłowym rozwoju fizycznym. Umiejętności dzieci niepełnosprawnych ustala się stosownie do ich możliwości.

11. Etyka. Przybliżanie dzieciom ważnych wartości etycznych na podstawie baśni, bajek i opowiadań, a także obserwacji życia codziennego. Uczeń kończący klasę I:

- 1) przestrzega reguł obowiązujących w społeczności dziecięcej (współpracuje w zabawach i w sytuacjach zadaniowych) oraz w świecie dorosłych (grzecznie zwraca się do innych, ustępuje osobom starszym miejsca w autobusie, podaje upuszczony przedmiot itp.);
- 2) wie, że nie można dążyć do zaspokojenia swoich pragnień kosztem innych; nie niszczy otoczenia;
- 3) zdaje sobie sprawę z tego, jak ważna jest prawdomówność, stara się przeciwstawiać kłamstwu i obmowie;
- 4) wie, że nie wolno zabierać cudzej własności bez pozwolenia, pamięta o oddawaniu pożyczonych rzeczy i nie niszczy ich;
- 5) niesie pomoc potrzebującym, także w sytuacjach codziennych;
- 6) wie, że ludzie żyją w różnych warunkach i dlatego nie należy chwalić się bogactwem ani nie należy dokuczać dzieciom, które wychowują się w trudniejszych warunkach.

1. Edukacja polonistyczna. Uczeń kończący klasę III:

- 1) korzysta z informacji:
 - a) uważnie słucha wypowiedzi i korzysta z przekazywanych informacji,
 - b) czyta i rozumie teksty przeznaczone dla dzieci na I etapie edukacyjnym i wyciąga z nich wnioski,
 - c) wyszukuje w tekście potrzebne informacje i w miarę możliwości korzysta ze słowników i encyklopedii przeznaczonych dla dzieci na I etapie edukacyjnym,
 - d) zna formy użytkowe: życzenia, zaproszenie, zawiadomienie, list, notatka do kroniki; potrafi z nich korzystać;
- 2) analizuje i interpretuje teksty kultury:
 - a) przejawia wrażliwość estetyczną, rozszerza zasób słownictwa poprzez kontakt z dziełami literackimi,
 - b) w tekście literackim zaznacza wybrane fragmenty, określa czas i miejsce akcji, wskazuje głównych bohaterów,
 - c) czyta teksty i recytuje wiersze, z uwzględnieniem interpunkcji i intonacji,
 - d) ma potrzebę kontaktu z literaturą i sztuką dla dzieci, czyta wybrane przez siebie i wskazane przez nauczyciela książki, wypowiada się na ich temat,

-
- e) pod kierunkiem nauczyciela korzysta z podręczników i zeszytów ćwiczeń oraz innych środków dydaktycznych;
- 3) tworzy wypowiedzi:
- a) w formie ustnej i pisemnej: kilkuzdaniową wypowiedź, krótkie opowiadanie i opis, list prywatny, życzenia, zaproszenie,
 - b) dobiera właściwe formy komunikowania się w różnych sytuacjach społecznych,
 - c) uczestniczy w rozmowach: zadaje pytania, udziela odpowiedzi i prezentuje własne zdanie; poszerza zakres słownictwa i struktur składniowych,
 - d) dba o kulturę wypowiadania się; poprawnie artykułuje głoski, akcentuje wyrazy, stosuje pauzy i właściwą intonację w zdaniu oznajmującym, pytającym i rozkazującym; stosuje formuły grzecznościowe,
 - e) dostrzega różnicę pomiędzy literą i głoską; dzieli wyrazy na sylaby; oddziela wyrazy w zdaniu, zdania w tekście,
 - f) pisze czytelnie i estetycznie (przestrzega zasad kaligrafii), dba o poprawność gramatyczną, ortograficzną oraz interpunkcyjną,
 - g) przepisuje teksty, pisze z pamięci i ze słuchu; w miarę swoich możliwości samodzielnie realizuje pisemne zadania domowe.
2. Język obcy nowożytny. Uczeń kończący klasę III:
- 1) wie, że ludzie posługują się różnymi językami i aby się z nimi porozumieć, trzeba nauczyć się ich języka (motywacja do nauki języka obcego);
 - 2) reaguje werbalnie i niewerbalnie na proste polecenia nauczyciela;
 - 3) rozumie wypowiedzi ze słuchu:
 - a) rozróżnia znaczenie wyrazów o podobnym brzmieniu,
 - b) rozpoznaje zwroty stosowane na co dzień i potrafi się nimi posługiwać,
 - c) rozumie ogólny sens krótkich opowiadań i baśni przedstawianych także za pomocą obrazów, gestów,
 - d) rozumie sens prostych dialogów w historyjkach obrazkowych (także w nagraniach audio i video);
 - 4) czyta ze zrozumieniem wyrazy i proste zdania;
 - 5) zadaje pytania i udziela odpowiedzi w ramach wyuczonych zwrotów, recytuje wiersze, rymowanki i śpiewa piosenki, nazywa obiekty z otoczenia i opisuje je, bierze udział w miniprzstawieniach teatralnych;
 - 6) przepisuje wyrazy i zdania;
 - 7) w nauce języka obcego nowożytnego potrafi korzystać ze słowników obrazkowych, książeczek, środków multimedialnych;
 - 8) współpracuje z rówieśnikami w trakcie nauki.
-

3. Edukacja muzyczna. Uczeń kończący klasę III:

1) w zakresie odbioru muzyki:

- a) zna i stosuje następujące rodzaje aktywności muzycznej:
 - śpiewa w zespole piosenki ze słuchu (nie mniej niż 10 utworów w roku szkolnym); śpiewa z pamięci hymn narodowy,
 - gra na instrumentach perkusyjnych (proste rytmy i wzory rytmiczne) oraz melodycznych (proste melodie i akompaniamenty),
 - realizuje sylabami rytmicznymi, gestem oraz ruchem proste rytmy i wzory rytmiczne; reaguje ruchem na puls rytmiczny i jego zmiany, zmiany tempa, metrum i dynamiki (maszeruje, biega, podskakuje),
 - tańczy podstawowe kroki i figury krakowiaka, polki oraz innego, prostego tańca ludowego,
- b) rozróżnia podstawowe elementy muzyki (melodia, rytm, wysokość dźwięku, akompaniament, tempo, dynamika) i znaki notacji muzycznej (wyraża ruchowo czas trwania wartości rytmicznych, nut i pauz),
- c) aktywnie słucha muzyki i określa jej cechy: rozróżnia i wyraża środkami pozamuzycznymi charakter emocjonalny muzyki, rozpoznaje utwory wykonane: solo i zespołowo, na chór i orkiestrę; orientuje się w rodzajach głosów ludzkich (sopran, bas) oraz w instrumentach muzycznych (fortepian, gitara, skrzypce, trąbka, flet, perkusja); rozpoznaje podstawowe formy muzyczne – AB, ABA (wskazuje ruchem lub gestem ich kolejne części);

2) w zakresie tworzenia muzyki:

- a) tworzy proste ilustracje dźwiękowe do tekstów i obrazów oraz improwizacje ruchowe do muzyki,
- b) improwizuje głosem i na instrumentach według ustalonych zasad,
- c) wykonuje proste utwory, interpretuje je zgodnie z ich rodzajem i funkcją.

4. Edukacja plastyczna. Uczeń kończący klasę III:

1) w zakresie percepcji sztuki:

- a) określa swoją przynależność kulturową poprzez kontakt z wybranymi dziełami sztuki, zabytkami i z tradycją w środowisku rodzinnym, szkolnym i lokalnym; uczestniczy w życiu kulturalnym tych środowisk, wie o istnieniu placówek kultury działających na ich rzecz,
- b) korzysta z przekazów medialnych; stosuje ich wytwory w swojej działalności twórczej (zgodnie z elementarną wiedzą o prawach autora);

2) w zakresie ekspresji przez sztukę:

- a) podejmuje działalność twórczą, posługując się takimi środkami wyrazu plastycznego jak: kształt, barwa, faktura w kompozycji na

-
- płaszczyźnie i w przestrzeni (stosując określone materiały, narzędzia i techniki plastyczne),
- b) realizuje proste projekty w zakresie form użytkowych, w tym służące kształtowaniu własnego wizerunku i otoczenia oraz upowszechnianiu kultury w środowisku szkolnym (stosując określone narzędzia i wytwory przekazów medialnych);
- 3) w zakresie recepcji sztuki:
- a) rozróżnia takie dziedziny działalności twórczej człowieka jak: architektura, sztuki plastyczne oraz inne określone dyscypliny sztuki (fotografika, film) i przekazy medialne (telewizja, Internet), a także rzemiosło artystyczne i sztukę ludową,
 - b) rozpoznaje wybrane dzieła architektury i sztuk plastycznych należące do polskiego i europejskiego dziedzictwa kultury; opisuje ich cechy charakterystyczne (posługując się elementarnymi terminami właściwymi dla tych dziedzin działalności twórczej).
5. Edukacja społeczna. Uczeń kończący klasę III:
- 1) odróżnia dobro od zła, stara się być sprawiedliwym i prawdomównym; nie krzywdzi słabszych i pomaga potrzebującym;
 - 2) identyfikuje się ze swoją rodziną i jej tradycjami; podejmuje obowiązki domowe i rzetelnie je wypełnia; rozumie, co to jest sytuacja ekonomiczna rodziny, i wie, że trzeba do niej dostosować swe oczekiwania;
 - 3) wie, jak należy zachowywać się w stosunku do dorosłych i rówieśników (formy grzecznościowe); rozumie potrzebę utrzymywania dobrych relacji z sąsiadami w miejscu zamieszkania; jest chętny do pomocy, respektuje prawo innych do pracy i wypoczynku;
 - 4) jest tolerancyjny wobec osób innej narodowości, tradycji kulturowej itp.; wie, że wszyscy ludzie mają równe prawa;
 - 5) zna prawa ucznia i jego obowiązki (w tym zasady bycia dobrym kolegą), respektuje je; uczestniczy w szkolnych wydarzeniach;
 - 6) zna najbliższą okolicę, jej ważniejsze obiekty, tradycje; wie, w jakim regionie mieszka; uczestniczy w wydarzeniach organizowanych przez lokalną społeczność;
 - 7) zna symbole narodowe (barwy, godło, hymn narodowy) i najważniejsze wydarzenia historyczne; orientuje się w tym, że są ludzie szczególnie zasłużeni dla miejscowości, w której mieszka, dla Polski i świata;
 - 8) wie, jak ważna jest praca w życiu człowieka; wie, jaki zawód wykonują jego najbliżsi i znajomi; wie, czym zajmuje się np. kolejarz, aptekarz, policjant, weterynarz;
 - 9) zna zagrożenia ze strony ludzi; potrafi powiadomić dorosłych o wypadku, zagrożeniu, niebezpieczeństwie; zna numery telefonów: pogotowia ratunkowego, straży pożarnej, policji oraz ogólnopolski numer alarmowy 112.

6. Edukacja przyrodnicza. Uczeń kończący klasę III:

- 1) obserwuje i prowadzi proste doświadczenia przyrodnicze, analizuje je i wiąże przyczynę ze skutkiem;
- 2) opisuje życie w wybranych ekosystemach: w lesie, ogrodzie, parku, na łące i w zbiornikach wodnych;
- 3) nazywa charakterystyczne elementy typowych krajobrazów Polski: nadmorskiego, nizinnego, górskiego;
- 4) wymienia zwierzęta i rośliny typowe dla wybranych regionów Polski; rozpoznaje i nazywa niektóre zwierzęta egzotyczne;
- 5) wyjaśnia zależność zjawisk przyrody od pór roku;
- 6) podejmuje działania na rzecz ochrony przyrody w swoim środowisku; wie, jakie zniszczenia w przyrodzie powoduje człowiek (wypalanie łąk, zaśmiecanie lasów, nadmierny hałas, kłusownictwo);
- 7) zna wpływ przyrody nieożywionej na życie ludzi, zwierząt i roślin:
 - a) wpływ światła słonecznego na cykliczność życia na Ziemi,
 - b) znaczenie powietrza i wody dla życia,
 - c) znaczenie wybranych skał i minerałów dla człowieka (np. węgla i gliny);
- 8) nazywa części ciała i organy wewnętrzne zwierząt i ludzi (np. serce, płuca, żołądek);
- 9) zna podstawowe zasady racjonalnego odżywiania się; rozumie konieczność kontrolowania stanu zdrowia i stosuje się do zaleceń stomatologa i lekarza;
- 10) dba o zdrowie i bezpieczeństwo swoje i innych (w miarę swoich możliwości); orientuje się w zagrożeniach ze strony roślin i zwierząt, a także w zagrożeniach typu burza, huragan, śnieżycy, lawina, powódź itp.; wie, jak trzeba zachować się w takich sytuacjach.

7. Edukacja matematyczna. Uczeń kończący klasę III:

- 1) liczy (w przód i w tył) od danej liczby po 1, dziesiątkami od danej liczby w zakresie 100 i setkami od danej liczby w zakresie 1000;
- 2) zapisuje cyframi i odczytuje liczby w zakresie 1000;
- 3) porównuje dowolne dwie liczby w zakresie 1000 (słownie i z użyciem znaków $<$, $>$, $=$);
- 4) dodaje i odejmuje liczby w zakresie 100 (bez algorytmów działań pisemnych); sprawdza wyniki odejmowania za pomocą dodawania;
- 5) podaje z pamięci iloczyn w zakresie tabliczki mnożenia; sprawdza wyniki dzielenia za pomocą mnożenia;
- 6) rozwiązuje łatwe równania jednodziałaniowe z niewiadomą w postaci okienka (bez przenoszenia na drugą stronę);
- 7) rozwiązuje zadania tekstowe wymagające wykonania jednego działania (w tym zadania na porównywanie różnicowe, ale bez porównywania ilorazowego);

-
- 8) wykonuje łatwe obliczenia pieniężne (cena, ilość, wartość) i radzi sobie w sytuacjach codziennych wymagających takich umiejętności;
 - 9) mierzy i zapisuje wynik pomiaru długości, szerokości i wysokości przedmiotów oraz odległości; posługuje się jednostkami: milimetr, centymetr, metr; wykonuje łatwe obliczenia dotyczące tych miar (bez zamiany jednostek i wyrażeń dwumianowanych w obliczeniach formalnych); używa pojęcia kilometr w sytuacjach życiowych, np. jechaliśmy autobusem 27 kilometrów (bez zamiany na metry);
 - 10) waży przedmioty, używając określeń: kilogram, pół kilograma, dekagram, gram; wykonuje łatwe obliczenia, używając tych miar (bez zamiany jednostek i bez wyrażeń dwumianowanych w obliczeniach formalnych);
 - 11) odmierza płyny różnymi miarkami; używa określeń: litr, pół litra, ćwierć litra;
 - 12) odczytuje temperaturę (bez konieczności posługiwania się liczbami ujemnymi, np. 5 stopni mrozu, 3 stopnie poniżej zera);
 - 13) odczytuje i zapisuje liczby w systemie rzymskim od I do XII;
 - 14) podaje i zapisuje daty; zna kolejność dni tygodnia i miesięcy; porządkuje chronologicznie daty; wykonuje obliczenia kalendarzowe w sytuacjach życiowych;
 - 15) odczytuje wskazania zegarów: w systemach: 12- i 24-godzinnym, wyświetlających cyfry i ze wskazówkami; posługuje się pojęciami: godzina, pół godziny, kwadrans, minuta; wykonuje proste obliczenia zegarowe (pełne godziny);
 - 16) rozpoznaje i nazywa koła, kwadraty, prostokąty i trójkąty (również nietypowe, położone w różny sposób oraz w sytuacji, gdy figury zachodzą na siebie); rysuje odcinki o podanej długości; oblicza obwody trójkątów, kwadratów i prostokątów (w centymetrach);
 - 17) rysuje drugą połowę figury symetrycznej; rysuje figury w powiększeniu i pomniejszeniu; kontynuuje regularność w prostych motywach (np. szlaczki, rozety).
8. Zajęcia komputerowe. Uczeń kończący klasę III:
- 1) umie obsługiwać komputer:
 - a) posługuje się myszą i klawiaturą,
 - b) poprawnie nazywa główne elementy zestawu komputerowego;
 - 2) posługuje się wybranymi programami i grami edukacyjnymi, rozwijając swoje zainteresowania; korzysta z opcji w programach;
 - 3) wyszukuje i korzysta z informacji:
 - a) przegląda wybrane przez nauczyciela strony internetowe (np. stronę swojej szkoły),
 - b) dostrzega elementy aktywne na stronie internetowej, nawiguje po stronach w określonym zakresie,

-
- c) odtwarza animacje i prezentacje multimedialne;
 - 4) tworzy teksty i rysunki:
 - a) wpisuje za pomocą klawiatury litery, cyfry i inne znaki, wyrazy i zdania,
 - b) wykonuje rysunki za pomocą wybranego edytora grafiki, np. z gotowych figur;
 - 5) zna zagrożenia wynikające z korzystania z komputera, Internetu i multimediiów:
 - a) wie, że praca przy komputerze męczy wzrok, nadwęża kręgosłup, ogranicza kontakty społeczne,
 - b) ma świadomość niebezpieczeństw wynikających z anonimowości kontaktów i podawania swojego adresu,
 - c) stosuje się do ograniczeń dotyczących korzystania z komputera, Internetu i multimediiów.
9. Zajęcia techniczne. Uczeń kończący klasę III:
- 1) zna środowisko techniczne na tyle, że:
 - a) orientuje się w sposobach wytwarzania przedmiotów codziennego użytku („jak to zrobiono?”): meble, domy, samochody, sprzęt gospodarstwa domowego,
 - b) rozpoznaje rodzaje maszyn i urządzeń: transportowych (samochody, statki, samoloty), wytwórczych (narzędzia, przyrządy), informatycznych (komputer, laptop, telefon komórkowy); orientuje się w rodzajach budowli (budynki mieszkalne, biurowe, przemysłowe, mosty, tunele, wieże) i urządzeń elektrycznych (latarka, prądnica rowerowa),
 - c) określa wartość urządzeń technicznych z punktu widzenia cech użytkowych (łatwa lub trudna obsługa), ekonomicznych (tanie lub drogie w zakupie i użytkowaniu), estetycznych (np. ładne lub brzydkie);
 - 2) realizuje „drogę” powstawania przedmiotów od pomysłu do wytworu:
 - a) przedstawia pomysły rozwiązań technicznych: planuje kolejne czynności, dobiera odpowiednie materiały (papier, drewno, metal, tworzywo sztuczne, materiały włókiennicze) oraz narzędzia,
 - b) rozumie potrzebę organizowania działania technicznego: pracy indywidualnej i zespołowej,
 - c) posiada umiejętności:
 - odmierzania potrzebnej ilości materiału,
 - cięcia papieru, tektury itp.,
 - montażu modeli papierowych i z tworzyw sztucznych, korzystając z prostych instrukcji i schematów rysunkowych, np. buduje latawce, makiety domów, mostów, modele samochodów, samolotów i statków,

-
- w miarę możliwości, montażu obwodów elektrycznych, szeregowych i równoległych z wykorzystaniem gotowych zestawów;
- 3) dba o bezpieczeństwo własne i innych:
- utrzymuje ład i porządek w miejscu pracy,
 - właściwie używa narzędzi i urządzeń technicznych,
 - wie, jak należy bezpiecznie poruszać się pod drogach (w tym na rowerze) i korzystać ze środków komunikacji; wie, jak trzeba zachować się w sytuacji wypadku.
10. Wychowanie fizyczne i edukacja zdrowotna. Uczeń kończący klasę III:
- w zakresie sprawności fizycznej:
 - realizuje marszobieg trwający co najmniej 15 minut,
 - umie wykonać próbę siły mięśni brzucha oraz próbę gibkości dolnego odcinka kręgosłupa;
 - w zakresie treningu zdrowotnego:
 - przyjmuje pozycje wyjściowe i ustawienia do ćwiczeń oraz wykonuje przewrót w przód,
 - skacze przez skakankę, wykonuje przeskoki jedno- i obunóż nad niskimi przeszkodami,
 - wykonuje ćwiczenia równoważne bez przyboru, z przyborem i na przyrządzie;
 - w zakresie sportów całego życia i wypoczynku:
 - posługuje się piłką: rzuca, chwytą, kozłuje, odbija i prowadzi ją,
 - jeździ np. na rowerze, wrotkach; przestrzega zasad poruszania się po drogach,
 - bierze udział w zabawach, minigrach i grach terenowych, zawodach sportowych, respektując reguły i podporządkowując się decyzjom sędziego,
 - wie, jak należy zachować się w sytuacjach zwycięstwa i radzi sobie z porażkami w miarę swoich możliwości;
 - w zakresie bezpieczeństwa i edukacji zdrowotnej:
 - dba o higienę osobistą i czystość odzieży,
 - wie, jakie znaczenie dla zdrowia ma właściwe odżywianie się oraz aktywność fizyczna,
 - wie, że nie może samodzielnie zażywać lekarstw i stosować środków chemicznych niezgodnie z przeznaczeniem,
 - dba o prawidłową postawę, np. siedząc w ławce, przy stole,
 - przestrzega zasad bezpiecznego zachowania się w trakcie zajęć ruchowych; posługuje się przyborami sportowymi zgodnie z ich przeznaczeniem,

-
- f) potrafi wybrać bezpieczne miejsce do zabaw i gier ruchowych; wie, do kogo zwrócić się o pomoc w sytuacji zagrożenia zdrowia lub życia.

11. Etyka. Uczeń kończący klasę III:

- 1) rozumie, że ludzie mają równe prawa, niezależnie od tego, gdzie się urodzili, jak wyglądają, jaką religię wyznają, jaki mają status materialny; okazuje szacunek osobom starszym;
- 2) zastanawia się nad tym, na co ma wpływ, na czym mu zależy, do czego może dążyć nie krzywdząc innych; stara się nieść pomoc potrzebującym;
- 3) wie, na czym polega prawdomówność i jak ważna jest odwaga przeciwstawiania się kłamstwu i obmowie; potrafi z tej perspektywy oceniać zachowania bohaterów baśni, opowiadań, legend, komiksów;
- 4) wie, że nie można zabierać cudzej własności i stara się tego przestrzegać; wie, że należy naprawić wyrządzoną szkodę; dostrzega, kiedy postaci z baśni, opowiadań, legend, komiksów nie przestrzegają reguły „nie kradnij”;
- 5) starannie dobiera przyjaciół i pielęgnuje przyjaźnie w miarę swoich możliwości;
- 6) wie, że jest częścią przyrody, chroni ją i szanuje; nie niszczy swojego otoczenia.

12. Język mniejszości narodowej lub etnicznej. Uczeń kończący klasę III:

- 1) odbiera wypowiedzi:
 - a) uważnie słucha przekazywanych informacji i korzysta z nich,
 - b) czyta ze zrozumieniem teksty literackie oraz informacyjne dostępne na I etapie edukacyjnym,
 - c) wyciąga wnioski z przesłanek zawartych w tekście,
 - d) wyszukuje w tekście potrzebne informacje, stara się korzystać ze słowników i encyklopedii,
 - e) stosuje i zna rolę form użytkowych (np. życzenia, zaproszenie, zawiadomienie, list, notatka do kroniki) i grzecznościowych w kontaktach międzyludzkich;
- 2) tworzy wypowiedzi:
 - a) wypowiada się w różnych formach języka mówionego i pisanego (kilkudzaniowa wypowiedź, krótkie opowiadanie i opis, list, życzenia, zaproszenie),
 - b) przejawia wrażliwość estetyczną w wypowiedziach inspirowanych twórczością dla dzieci; tworzy, przekształca i rozwija swoje wypowiedzi,
 - c) dobiera właściwe formy komunikowania się w różnych sytuacjach społecznych,
 - d) uczestniczy w rozmowach: zadaje pytania, udziela odpowiedzi i prezentuje własne zdanie,

-
- e) zna alfabet: rozróżnia litery, głoski i znaki fonetyczne; dzieli wyrazy na sylaby; oddziela wyrazy w zdaniu, oddziela zdania w tekście i poprawnie je zapisuje (zgodnie z elementarnymi zasadami ortografii i interpunkcji),
 - f) pisze czytelnie i estetycznie,
 - g) przepisuje teksty, pisze z pamięci i ze słuchu; w miarę swoich możliwości samodzielnie realizuje pisemne zadania domowe,
 - h) rozszerza zasób słownictwa poprzez kontakt z tekstami literackimi i innymi tekstami kultury;
- 3) analizuje i interpretuje teksty kultury:
- a) w tekście literackim wybiera określone fragmenty, określa czas i miejsce akcji, wskazuje głównych bohaterów,
 - b) czyta i recytuje, z uwzględnieniem interpunkcji i intonacji,
 - c) wykorzystuje teksty literackie do tworzenia wypowiedzi kreatywnych,
 - d) czyta wskazane teksty literackie i wypowiada się na ich temat,
 - e) jest przygotowany do w miarę samodzielnego korzystania z podręczników i zeszytów ćwiczeń oraz innych środków dydaktycznych.
13. Język regionalny – język kaszubski. Uczeń kończący klasę III:
- 1) poznaje elementy przyrody, kultury materialnej i duchowej Kaszub (podczas zajęć i podczas wycieczek):
 - a) buduje swoją świadomość językową w zakresie języka kaszubskiego,
 - b) wie, że ludzie posługują się różnymi językami,
 - c) wie, że Kaszuby to region o bogatej historii, charakterystycznej przyrodzie, ciekawym ukształtowaniu geograficznym;
 - 2) odbiera wypowiedzi w języku kaszubskim i wykorzystuje pod kierunkiem nauczyciela informacje w nich zawarte; rozumie proste i krótkie wypowiedzi ustne o tematyce związanej z życiem codziennym:
 - a) obdarza uwagę rówieśników i dorosłych, słucha ich wypowiedzi i chce zrozumieć, co przekazują,
 - b) rozumie sens pisanego oraz czytania i orientuje się w oznaczeniach: uproszczone rysunki, piktogramy, znaki informacyjne i napisy, strzałki,
 - c) interesuje się książką i czytaniem; słucha w skupieniu czytanych utworów (baśni, opowiadań, wierszy, krótkich historyjek),
 - d) rozumie proste polecenia w języku kaszubskim i właściwie na nie reaguje,
 - e) rozumie sens opowiedzianych w języku kaszubskim historyjek, gdy są wspierane obrazkami, gestami, przedmiotami,
 - f) uważnie słucha przekazywanych informacji i korzysta z nich,

-
- g) rozumie wypowiedzi ze słuchu: rozróżnia dźwięki w wyrazach o podobnym brzmieniu; rozpoznaje zwroty stosowane na co dzień; rozumie ogólny sens krótkich oraz łatwych opowiadań i baśni kaszubskich przedstawionych za pomocą obrazów, gestów i przedmiotów; rozumie sens prostych dialogów w historyjkach obrazkowych (także w nagraniach audio i wideo);
- 3) powtarza słowa i proste wypowiedzi w języku kaszubskim; posługuje się podstawowym zasobem środków językowych:
- a) mówi tak, aby inni rozumieli to, co chce powiedzieć,
 - b) posiada umiejętność pisania i czytania w zakresie wszystkich liter alfabetu kaszubskiego,
 - c) czyta proste, krótkie teksty przeznaczone dla dzieci na I etapie edukacyjnym,
 - d) pisze proste, krótkie zdania, ze szczególnym uwzględnieniem estetyki i poprawności graficznej pisma,
 - e) zna podstawowe pojęcia z zakresu wiedzy o języku, jak: alfabet, litera, głoska, sylaba, wyraz, zdanie: rozróżnia litery i głoski; dzieli wyrazy na sylaby; oddziela wyrazy w zdaniu, zdania w tekście i poprawnie je zapisuje (zgodnie z elementarnymi zasadami ortografii i interpunkcji),
 - f) nazywa obiekty w najbliższym otoczeniu,
 - g) czyta ze zrozumieniem proste teksty literackie przeznaczone dla dzieci na I etapie edukacyjnym,
 - h) przepisuje teksty, pisze z pamięci,
 - i) rozszerza zasób słownictwa;
- 4) ilustruje usłyszany tekst:
- a) uczestniczy w dramie, ilustruje zachowania bohatera literackiego lub wymyślonego – mimiką, gestem, ruchem,
 - b) rozumie umowne znaczenie rekwizytu i umie posłużyć się nim w odgrywanej scenie,
 - c) tworzy ilustracje do przeczytanego tekstu;
- 5) wygłasza z pamięci krótkie teksty w języku kaszubskim:
- a) recytuje wierszyki i rymowanki, śpiewa piosenki z repertuaru dziecięcego,
 - b) czyta i recytuje teksty kaszubskie, z uwzględnieniem interpunkcji i intonacji.

ZALECANE WARUNKI I SPOSÓB REALIZACJI

1. Dla zapewnienia ciągłości wychowania i kształcenia, nauczyciele uczący w klasie I szkoły podstawowej powinni znać podstawę programową wychowania przedszkolnego.
2. Należy zadbać o adaptację dzieci do warunków szkolnych, w tym o ich poczucie bezpieczeństwa. Czas trwania okresu adaptacyjnego określa nauczyciel, biorąc pod uwagę potrzeby dzieci.
3. Sale lekcyjne powinny składać się z dwóch części: edukacyjnej (wyposażonej w tablicę, stoliki itp.) i rekreacyjnej (odpowiednio do tego przystosowanej). Zalecane jest wyposażenie sal w pomoce dydaktyczne i przedmioty potrzebne do zajęć (np. liczmany), sprzęt audiowizualny, komputery z dostępem do Internetu, gry i zabawki dydaktyczne, kąciki tematyczne (np. przyrody), biblioteczkę itp. Uczeń powinien mieć możliwość pozostawienia w szkole części swoich podręczników i przyborów szkolnych.
4. Wskazane jest, aby edukacja w klasach I–III szkoły podstawowej odbywała się w zespołach rówieśniczych liczących nie więcej niż 26 osób.
5. Edukacja w klasach I–III szkoły podstawowej realizowana jest w formie kształcenia zintegrowanego. Ze względu na prawidłowości rozwoju umysłowego dzieci, treści nauczania powinny narastać i rozszerzać się w układzie spiralnym, tzn., że w każdym następnym roku edukacji wiadomości i umiejętności nabyte przez ucznia mają być powtarzane i pogłębiane, a potem rozszerzane.
6. W klasach I–III szkoły podstawowej edukację dzieci powierza się jednemu nauczycielowi. Prowadzenie zajęć z zakresu edukacji muzycznej, plastycznej, wychowania fizycznego, zajęć komputerowych i języka obcego nowożytnego można powierzyć nauczycielom posiadającym odpowiednie kwalifikacje. Zajęcia z zakresu edukacji zdrowotnej mogą być realizowane z udziałem specjalisty z zakresu zdrowia publicznego lub dietetyki, pielęgniarki lub higienistki szkolnej.
7. Edukacja polonistyczna. W początkowym okresie nauki kontynuowany jest rozpoczęty w przedszkolu proces kształtowania dojrzałości dzieci do nauki czytania i pisania. Umiejętności te kształtuje się według wybranej metody, dbając o łączenie czytania z pisanem. W klasie I szkoły podstawowej około połowy czasu przeznaczanego na edukację polonistyczną uczniowie mogą zajmować się rysowaniem i pisanem, siedząc przy stolikach. Trzeba też pamiętać o tym, że klasa I jest pierwszym etapem nauki czytania i pisania, a umiejętności te są intensywnie kształtowane w klasie II i III tak, aby uczniowie kończący klasę III wykazali się umiejętnościami określonymi w podstawie programowej kształcenia ogólnego dla szkół podstawowych w zakresie I etapu edukacyjnego.
8. Ważnym celem edukacji polonistycznej jest rozwijanie u dzieci zamiłowania do czytelnictwa poprzez słuchanie pięknego czytania i rozmawianie

o przeczytanych utworach oraz korzystanie z bibliotek (np. biblioteki szkolnej). Dobór utworów ma uwzględnić następujące gatunki literatury dziecięcej: baśnie, bajki, legendy, opowiadania, wiersze, komiksy – przy wyborze należy kierować się realnymi umiejętnościami czytelnictwem dzieci, a także potrzebami wychowawczymi i edukacyjnymi. Dzieci powinny uczyć się na pamięć wierszy, fragmentów prozy, tekstów piosenek itp.

9. Edukacja matematyczna. W pierwszych miesiącach nauki w centrum uwagi jest wspomaganie rozwoju czynności umysłowych ważnych dla uczenia się matematyki. Dominującą formą zajęć są w tym czasie zabawy, gry i sytuacje zadaniowe, w których dzieci manipulują specjalnie dobranymi przedmiotami, np. liczmanami. Następnie dba się o budowanie w umysłach dzieci pojęć liczbowych i sprawności rachunkowych na sposób szkolny. Dzieci mogą korzystać z zeszytów ćwiczeń najwyżej przez jedną czwartą czasu przeznaczoną na edukację matematyczną. Przy układaniu i rozwiązywaniu zadań trzeba zadbać o wstępną matematyzację: dzieci rozwiązują zadania matematyczne, manipulując przedmiotami lub obiektami zastępczymi, potem zapisują rozwiązanie.
10. Wiedza przyrodnicza nie może być kształtowana wyłącznie na podstawie pakietów edukacyjnych, informacji z Internetu oraz z innych tego typu źródeł. Edukacja przyrodnicza powinna być realizowana także w naturalnym środowisku poza szkołą. W sali lekcyjnej powinny być kąciki przyrody. Jeżeli w szkole nie ma warunków do prowadzenia hodowli roślin i zwierząt, trzeba organizować dzieciom zajęcia w ogrodzie botanicznym, w gospodarstwie rolnym itp.
11. Zajęcia komputerowe należy rozumieć dosłownie jako zajęcia z komputerami, prowadzone w korelacji z pozostałymi obszarami edukacji. Należy zadbać o to, aby w sali lekcyjnej było kilka kompletnych zestawów komputerowych z oprogramowaniem odpowiednim do wieku, możliwości i potrzeb uczniów. Komputery w klasach I–III szkoły podstawowej są wykorzystywane jako urządzenia, które wzbogacają proces nauczania i uczenia się o teksty, rysunki i animacje tworzone przez uczniów, kształtują ich aktywność (gry i zabawy), utrwalają umiejętności (programy edukacyjne na płytach i w sieci), rozwijają zainteresowania itp. Uczniom klas I–III należy umożliwić korzystanie ze szkolnej pracowni komputerowej. Zaleca się, aby podczas zajęć uczeń miał do swojej dyspozycji osobny komputer z dostępem do Internetu.
12. Język obcy nowożytny. Zalecane jest organizowanie dzieciom również pozalekcyjnych form nauki języka obcego nowożytnego, np. zajęć w szkolnym klubie, spotkań czytelnictwem w bibliotece, seansów filmowych w świetlicy szkolnej itp.
13. Edukacja muzyczna. Oprócz zajęć typowo muzycznych zaleca się włączanie muzyki do codziennych zajęć szkolnych jako tła tematu przy organizacji aktywności ruchowej, w celu wyciszenia itp.

-
14. Wychowanie fizyczne. Zaleca się, aby zajęcia z dziećmi prowadzone były na boisku, w sali gimnastycznej itp. Czas realizacji tego obszaru kształcenia ma być przeznaczony na rozwijanie sprawności fizycznej uczniów.
 15. Etyka. Ze względu na specyfikę dziecięcego rozumowania, w trakcie zajęć z etyki zaleca się analizę zachowania postaci literackich (z baśni, bajek, opowiadań itp.), filmowych i telewizyjnych. Uniknie się wówczas kłopotów wychowawczych wynikających z nadmiernej, nieuzasadnionej i pochopnej nieraz krytyki wydarzeń z udziałem rówieśników.
 16. Doceniając rolę edukacji zdrowotnej, treści z tego zakresu umieszczono w wielu obszarach kształcenia, np. w obszarze wychowania fizycznego, edukacji przyrodniczej i edukacji społecznej. Ze względu na dobro uczniów, należy zadbać, aby rozumieli oni konieczność oraz mieli nawyk dbania o zdrowie swoje i innych. Powinni także wiedzieć, do kogo zwrócić się w razie konieczności udzielania pierwszej pomocy.
 17. Każde dziecko jest uzdolnione. Nauczyciel ma odkryć te uzdolnienia i je rozwijać. W trosce o to, aby dzieci odczuwały satysfakcję z działalności twórczej, trzeba stwarzać im warunki do prezentowania swych osiągnięć, np. muzycznych, wokalnych, recytatorskich, tanecznych, sportowych, konstrukcyjnych.
 18. Odpowiednio do istniejących potrzeb szkoła organizuje:
 - 1) zajęcia opiekuńcze zapewniające dzieciom interesujące spędzanie czasu, przyjazną atmosferę i bezpieczeństwo;
 - 2) zajęcia zwiększające szanse edukacyjne uczniów zdolnych oraz uczniów mających trudności w nauce.

KOMENTARZ DO PODSTAWY PROGRAMOWEJ EDUKACJI WCZESNOSZKOLNEJ

Edyta Gruszczyk-Kolczyńska

Ważniejsze argumenty uzasadniające formułę i treści zawarte w Podstawie programowej edukacji wczesnoszkolnej

W pełnej nazwie cytowanego powyżej dokumentu¹ podkreślono, że obejmuje on pierwszy etap edukacji szkolnej, a więc klasy I–III. Dlatego, przy opracowaniu podstawy programowej edukacji wczesnoszkolnej, ściśle współpracowano z zespołem konstruującym podstawę programową wychowania przedszkolnego oraz specjalistami, którzy zajmowali się ustalaniem celów i treści kształcenia dla klas IV–VI (II etap edukacyjny). Zespół ekspertów edukacji wczesnoszkolnej składał się z pedagogów i psychologów, doradców metodycznych oraz dyrektorów i nauczycieli wyróżniających się szkół.

Podstawa programowa edukacji wczesnoszkolnej konstruowana była metodą stopniowych przybliżeń. Kolejne wersje podstawy udostępniane były do konsultacji społecznych. Pod wpływem nadesłanych uwag projekt poprawiano i przesyłano do recenzji pedagogom i nauczycielom edukacji wczesnoszkolnej z wieloletnią praktyką pedagogiczną. Po wielu korektach nadano mu formę dokumentu załączonego do Rozporządzenia Ministra Edukacji Narodowej z dnia 23 grudnia 2008 r. (załącznik nr 2).

Podstawa programowa edukacji wczesnoszkolnej została tak opracowana, aby było wiadomo, jakimi wiadomościami i umiejętnościami dysponuje uczeń kończący klasę I, a potem klasę III. Ustalając je, kierowano się realizmem pedagogicznym, czyli zakresem treści kształcenia, które nauczyciel może zrealizować w danym czasie edukacyjnym. Brano też pod uwagę różnice indywidualne w rozwoju umysłowym uczniów. Uznano, że podstawa programowa powinna zawierać to, co uczeń o przeciętnych możliwościach umysłowych potrafi opanować.

W sprzyjających warunkach edukacyjnych można i trzeba tak zrealizować proces nauczania – uczenia się, aby uczniowie wiedzieli i umieli o wiele więcej niż tego wymaga podstawa. Rozszerzenie zakresu treści kształcenia musi być jednak dokładnie określone w autorskich programach, według których nauczyciele będą planować i realizować edukację w kolejnych latach, miesiącach, tygodniach i dniach w klasie I, II i III.

Uczniom o słabszej podatności na szkolną edukację trzeba udzielić specjalistycznej pomocy (zajęcia reedukacyjne, korekcyjno-wyrównawcze itp.) w takim zakresie, aby mogli sprostać wymaganiom, które są określone w podstawie programowej. Wiadomości i umiejętności kształtowane w następnych latach edukacji szkolnej stanowią bowiem kontynuację tego, co uczeń opanował wcześniej.

¹ Podstawa programowa kształcenia ogólnego dla szkół podstawowych. I etap edukacyjny: klasy I–III, edukacja wczesnoszkolna. Załącznik nr 2 do Rozporządzenia Ministra Edukacji Narodowej z dnia 23 grudnia 2008 r.

Od tego, jak dzieci w przedszkolu zostaną przygotowane do podjęcia nauki w szkole, zależy poziom edukacji w klasie I. Jeżeli uczniowie w pierwszym roku szkolnego nauczania opanują to, co jest przewidziane w podstawie dla klasy I, można z powodzeniem zrealizować edukację w następnych klasach edukacji wczesnoszkolnej. Gdy uczniowie klasy III zostaną dobrze przygotowani do nauczania przedmiotowego, nie będzie większych kłopotów z edukacją w klasach IV–VI. Z tych powodów niezwykle ważna jest spójność celów i treści kształcenia na styku edukacji przedszkolnej i edukacji w klasie I, a potem pierwszego i drugiego etapu edukacyjnego.

Przyjrzyjmy się spójności edukacyjnej wychowania przedszkolnego i edukacji wczesnoszkolnej. Podstawa programowa wychowania przedszkolnego określa, jakimi wiadomościami i umiejętnościami mają wykazać się dzieci, kończąc wychowanie przedszkolne². Treści kształcenia przewidziane w podstawie programowej dla klasy I są rozszerzeniem i kontynuacją tego, czego się dzieci nauczyły w przedszkolu, a jednocześnie stanowią bazę dla edukacji w klasie II i III.

Dla podkreślenia tej ciągłości, przy określaniu każdego zakresu edukacji realizowanej w klasie I, podana jest nazwa szkolna i jej równoważniki z wychowania przedszkolnego np. *Edukacja społeczna* (nazwa szkolna), a obok *Wychowanie do zgodnego współdziałania z rówieśnikami i dorosłymi* (nazwa przedszkolna). Ponadto, w uwagach dotyczących warunków i sposobu realizacji *Podstawy* podkreślono, że nauczyciele przedszkola powinni znać podstawę programową edukacji wczesnoszkolnej, a nauczyciele uczący w szkole mają znać podstawę programową wychowania przedszkolnego.

Ciągłość edukacyjną na styku pierwszego i drugiego etapu edukacyjnego zapewniono w nieco inny sposób. Specjaliści edukacji wczesnoszkolnej zostali włączeni w skład zespołów konstruujących podstawę programową dla II etapu edukacyjnego: do zespołu matematyki włączono tę osobę, która w edukacji wczesnoszkolnej zajmowała się treściami edukacji matematycznej, do zespołu muzyki należała osoba, która w edukacji wczesnoszkolnej przewodziła opracowaniu treści edukacji muzycznej itd.

Do zapewnienia ciągłości edukacyjnej przyczyni się zapewne także to, że podstawa programowa opracowana jest w języku wymagań i oczekiwań. Od nauczycieli przedszkola i szkoły wymaga się realizacji zaleceń zawartych w tym dokumencie i jednocześnie oczekuje się, że ich wychowankowie oraz uczniowie będą dysponowali określonymi tam wiadomościami i umiejętnościami pod koniec każdego etapu kształcenia. Taka konstrukcja dokumentu

² Wszystkim dzieciom rozpoczynającym naukę w szkole zapewnia się co najmniej jeden rok wychowania przedszkolnego. Dzieci mogą z niego korzystać, uczęszczając do przedszkola lub do innej formy wychowania przedszkolnego. Niezależnie od formuły organizacyjnej od roku szkolnego 2009/2010 w każdej placówce edukacja przedszkolna jest realizowana według zaleceń zawartych w *Podstawie programowej wychowania przedszkolnego* (załącznik nr 1 Rozporządzenia Ministra Edukacji Narodowej z dnia 23 grudnia 2008 r.).

**Dlaczego
w podstawie
programowej
edukacji
wczesnoszkolnej
wyodrębniono
klasę pierwszą?**

umożliwia także kontrolę jakości edukacji na etapie wychowania przedszkolnego, edukacji wczesnoszkolnej oraz następujących etapów nauki szkolnej.

Wyjaśnić tu trzeba, że podstawa programowa edukacji wczesnoszkolnej nie jest programem nauczania, według którego nauczyciele planują i realizują proces wychowania i nauczania. Zalecenia zawarte w tym dokumencie są bowiem tylko fundamentem, na którym oparte są autorskie programy nauczania. Muszą one zawierać konkretyzację treści nauczania oraz zaleceń zawartych w podstawie, mogą również rozszerzać zakres tych treści. Programy autorskie powinny być tak szczegółowo i jednoznacznie opracowane, żeby nauczyciel mógł według nich zaplanować, a potem realizować zajęcia ze swymi uczniami w kolejnych miesiącach, tygodniach i dniach każdego roku szkolnego.

Problem w tym, że obecnie autorskie programy nauczania opracowane w konwencji kształcenia zintegrowanego są konstruowane na zbyt wysokim poziomie ogólności. Dlatego nauczycielom trudno jest szczegółowo zaplanować i realizować proces nauczania-uczenia się według zawartych w nich zapisów. Precyzyjne określenie celów i treści edukacji wczesnoszkolnej w nowej podstawie programowej wymusza więc pożądaną precyzję i konkretyzację autorskich programów.

Podstawa programowa określa, jakimi wiadomościami i umiejętnościami powinni wykazać się uczniowie pod koniec każdego etapu edukacyjnego. Specjaliści pracujący nad podstawą programową edukacji wczesnoszkolnej uznali jednak, że klasa I powinna zostać wyodrębniona. Powodem jest konieczność podkreślenia ciągłości procesu edukacji rozpoczętego w przedszkolu i kontynuowanego w pierwszym roku nauczania szkolnego, a także dopasowanie szkolnego procesu nauczania-uczenia się do możliwości umysłowych ucznia klasy I. Wyodrębnienie takie sprawi też, że edukacja w klasie I będzie prowadzona z należytą troską o integrację i korelację treści ze wszystkich zakresów kształcenia. Ponadto, umożliwi właściwe i proporcjonalne rozmieszczenie treści kształcenia w dwóch następnych latach nauki szkolnej.

Analizując treści zawarte w realizowanych obecnie programach autorskich i zeszytach ćwiczeń dla klasy I, dostrzec można nasilającą się tendencję do nadmiernego intensyfikowania kształcenia w klasie I, zwłaszcza w drugim półroczu nauki³. Jest to jedna z przyczyn nadmiernych trudności, któ-

³ Przykładem może być edukacja matematyczna. W treściach przewidzianych do zrealizowania pod koniec pierwszego roku nauki szkolnej powszechnie zaleca się kształtowanie umiejętności mnożenia, przeznaczając na to kilka zaledwie zadań w zeszycie ćwiczeń. Jest to nieporozumienie, gdyż w tym czasie uczniowie nie opanowali jeszcze umiejętności dodawania i odejmowania na tyle skutecznie, aby rachować w pamięci w szerszym zakresie z przekroczeniem progu dziesiętkowego. Tak wczesne wprowadzenie mnożenia jest nieskutecznie, a na dodatek ma zły wpływ na motywację do nauki matematyki, gdyż rodzi poczucie porażki: „nie potrafię zrozumieć”, „staram się i nie

rych doznają uczniowie już w pierwszym roku nauki szkolnej. Aby przeciwdziałać temu zjawisku, w podstawie programowej edukacji wczesnoszkolnej, podkreślono też, że wiadomości i umiejętności kształtowane w klasie I w następnych dwóch latach edukacji (klasie II i III) są powtarzane, pogłębiane i rozszerzane (spiralny układ treści kształcenia). Dotyczy to szczególnie edukacji polonistycznej, matematycznej, przyrodniczej i społecznej.

W celach ogólnych edukacji wczesnoszkolnej podkreśla się znaczenie i konieczność zadbania o dobre wychowanie uczniów, o to, żeby odróżniali dobro od zła i wybierali dobro. Zespół specjalistów przygotowujący podstawę uznał, że określone na początku tego dokumentu cele wychowania trzeba skonkretyzować w każdym obszarze edukacji wczesnoszkolnej tak, aby w programach autorskich nie pominięto tego ważnego zakresu działalności pedagogicznej.

Tu także zadbano o spójność treści – w edukacji wczesnoszkolnej kontynuuje się to, co jest zalecane w podstawie programowej wychowania przedszkolnego. Chodzi o tak ważną konsekwencję procesu wychowania w tym okresie życia, w którym kształtuje się u dzieci zdolność do odróżniania dobra od zła oraz zdolność do empatii, warunkującej zgodne współżycie dziecka z innymi dziećmi i dorosłymi. Dzięki temu, w najważniejszym dokumencie wyznaczającym ramy edukacji, po raz pierwszy, cele wychowawcze zostały nie tylko ogólnie określone, ale także skonkretyzowane w każdym obszarze edukacji szkolnej.

Ponadto w podstawie wyodrębniono zajęcia z etyki. Określono tam, między innymi, że uczeń kończący klasę trzecią:

- rozumie, że ludzie mają równe prawa, niezależnie od tego, gdzie się urodzili, jak wyglądają, jaką religię wyznają, jaki mają status materialny;
- okazuje poszanowanie starszym i stara się nieść pomoc potrzebującym;
- starannie dobiera przyjaciół i pielęgnuje przyjaźnie w miarę swych możliwości;
- wie, na czym polega prawdomówność i jak ważna jest odwaga przeciwstawiania się kłamstwu i obmowie;
- wie, że nie można zabierać cudzej własności i stara się tego przestrzegać;
- wie, że należy naprawić wyrządzoną szkodę.

Treści te są także wtopione w inne obszary kształcenia w klasach I–III. Ze względu na specyfikę dziecięcego rozumowania, w trakcie zajęć z etyki, zaleca się analizę zachowania postaci literackich (z baśni, bajek, opowiadań itp.), filmowych i telewizyjnych. Wszak w baśniach, bajkach i opowiadaniach prze-

mogę się tego nauczyć” itp. Dodam tu, że kształtowanie umiejętności rachunkowych jest w edukacji wczesnoszkolnej realizowane w ciągu 3 lat, a więc mnożenie można wprowadzić w klasie II, a potem doskonalić w klasie III.

**Dlaczego
Podstawa
programowa
edukacji
wczesnoszkolnej
jest tak silnie
nasycona
treściami
wychowawczymi?**

**Argumenty
uzasadniające
zalecany sposób
realizacji treści
kształcenia
w niektórych
zakresach
kształcenia
i wychowania**

znaczonych dla dzieci dobro zwycięża, a zło zostaje napiętnowane. Chodzi również o to, aby uniknąć kłopotów wychowawczych wynikających z nadmiernej, nieuzasadnionej i pochopnej nieraz krytyki wydarzeń z udziałem rówieśników.

Konieczność nasycenia treści kształcenia wartościami wychowawczymi ma bezpośredni związek ze zmianami obserwowanymi w wychowaniu rodzinnym. Większość rodziców troszczy się o wszechstronny rozwój i wychowanie swoich dzieci. Niestety, niepokojąco zwiększa się też liczba rodziców, którzy poświęcają zbyt mało czasu swoim dzieciom. Na dodatek coraz mniej uwagi przywiązują do spraw wychowawczych. Dlatego nauczyciele w przedszkolu i w szkole muszą zadbać o dobre wychowanie dzieci.

Należy dodać, że tak silne nasycenie treściami wychowawczymi każdego z obszarów edukacji wczesnoszkolnej spotkało się z aprobatą zarówno nauczycieli, jak i rodziców, którym prezentowano podstawę programową edukacji wczesnoszkolnej. Zdają oni sobie bowiem sprawę z tego, że jeżeli nie zadba się o dobre wychowanie dziecka w wieku przedszkolnym i w pierwszych latach edukacji szkolnej, to w wieku dorastania będzie to o wiele trudniejsze, a często nawet niemożliwe.

Edukacja polonistyczna. W początkowym okresie nauki w klasie I kontynuowany jest, rozpoczęty w przedszkolu, proces kształtowania dojrzałości dzieci do nauki czytania i pisania. Umiejętności te kształtuje się według wybranej metody, dbając o łączenie czytania z pisaniem. Z wielu względów korzystne jest, aby w klasie I tylko około połowy czasu przeznaczonego na edukację polonistyczną uczniowie zajmowali się rysowaniem i pisaniem, siedząc przy stolikach. Ograniczenie to ma związek z tendencją do wypełniania czasu edukacyjnego dzieci realizowaniem ćwiczeń zawartych w pakietach edukacyjnych.

Klasa I jest pierwszym etapem nauki czytania i pisania; potem umiejętności te są intensywnie kształtowane w klasie II i III. Podstawa programowa ma pomóc w dobrym zaplanowaniu tego procesu. W dokumencie tym podkreśla się także potrzebę większej dbałości o to, aby uczniowie pisali czytelnie i estetycznie (w tym przestrzegali zasad kaligrafii). Jest to konieczne, ponieważ wielu uczniów ma tak wielkie kłopoty z czytelnym pismem, że trudno przeczytać napisany przez nich tekst.

Ważnym celem edukacji polonistycznej jest rozwijanie u dzieci zamiłowania do czytelnictwa poprzez słuchanie pięknego czytania i rozmawianie o przeczytanych utworach oraz korzystanie z bibliotek (np. szkolnej). W doborze lektur nauczyciele powinni kierować się realnymi umiejętnościami czytelnymi dzieci, potrzebami wychowawczymi i edukacyjnymi, a także możliwością dostępu do książek. Podkreśla się także powrót do dobrej tradycji, gdy dzieci uczyły się na pamięć wierszy, fragmentów prozy, tekstów piosenek itp.

Sprzyja to bowiem rozwojowi dziecięcego umysłu, a także elegancji wypowiedzenia się.

Oczekuje się, że określony w podstawie zakres edukacji polonistycznej zostanie w programach autorskich skonkretyzowany tak, aby nauczyciele mogli należycie zaplanować edukację polonistyczną w kolejnych latach, miesiącach i tygodniach nauki szkolnej.

Edukacja matematyczna. Dla uniknięcia nadmiernych trudności w nabywaniu wiadomości i umiejętności matematycznych zaleca się, aby w pierwszych miesiącach nauki w klasie I w centrum uwagi było wspomaganie rozwoju tych czynności umysłowych, które są ważne dla uczenia się matematyki. Sprzyjają temu specjalnie dobrane zabawy, gry i sytuacje zadaniowe, w których dzieci manipulują przedmiotami, np. liczmanami. Po takim wprowadzeniu można realizować treści kształcenia określone w podstawie według zaleceń metodyki nauczania początkowego matematyki.

Programy nauczania, konstruowane zgodnie z zaleceniami zawartymi w podstawie, powinny zawierać konkretyzację i rozszerzenie treści kształcenia w edukacji matematycznej, w każdym roku nauczania początkowego. Należy jednak zachować realizm pedagogiczny, rozszerzony zakres edukacji matematycznej musi uwzględniać możliwości umysłowe dzieci, odpowiednio z klasy I, II i III. Jest to konieczne, ponieważ nadmierne i specyficzne trudności w nauce matematyki zaczynają się już w pierwszym okresie nauki szkolnej⁴. Nie oznacza to jednak, że można zrezygnować z poszukiwania i rozwijania zadatków uzdolnień matematycznych u uczniów na tym etapie edukacji. Są one częste, a niepielegnowane marnieją i nie sposób tego naprawić w następnych latach⁵.

Dla przywrócenia właściwych proporcji w procesie kształcenia, ustala się, że najwyżej jedna czwarta czasu przeznaczanego na edukację matematyczną może być przeznaczona na korzystanie z zeszytów ćwiczeń⁶. W trakcie układania i rozwiązywania zadań trzeba bowiem zadbać o wstępną matema-

⁴ Więcej informacji podaję w książce *Dzieci ze specyficznymi trudnościami w nauce matematyki. Przyczyny, diagnoza i zajęcia korekcyjno-wyrównawcze*, WSiP, Warszawa 2007 (i wcześniejsze wydanie).

⁵ Więcej informacji znajduje się w publikacji E. Gruszczyk-Kolczyńskiej i E. Zielińskiej *Dziecięca matematyka. Książka dla rodziców i nauczycieli*, WSiP, Warszawa 2007 (i wcześniejsze wydania).

⁶ Z analizy zagospodarowania czasu edukacyjnego, przeznaczanego na kształtowanie wiadomości i umiejętności, wynika, że na zajęciach w klasach I-III uczniowie zajmują się głównie rozwiązywaniem zadań z zeszytów ćwiczeń. Dla wielu nauczycieli najważniejsze jest, czy jego uczniowie rozwiążą wszystkie zadania przewidziane w danym temacie. Dlatego na zajęciach z edukacji matematycznej zajmują się głównie pilnowaniem, aby dzieci rozwiązywały zadania ze swoich zeszytów ćwiczeń. Zadania, których dzieci nie zdążą rozwiązać na lekcji, są zadawane do domu. I tak dzień po dniu, tydzień po tygodniu.

tyzację: dzieci rozwiązując zadania matematyczne, powinny manipulować przedmiotami lub obiektami zastępczymi, a potem zapisywać rozwiązanie w zeszytu w kratkę.

Zalecenia te mają przeciwdziałać tendencji do odwrócenia hierarchii: dla wielu nauczycieli ważniejsze jest rozwiązywanie kolejno wszystkich zadań z zeszytów ćwiczeń („przerobienie zeszytu ćwiczeń”) niż realizacja wybranego programu i respektowanie zaleceń zawartych w podstawie programowej. Towarzyszy temu przesadna wiara w skuteczność edukacyjną rozwiązywania zadań zawartych w zeszytach ćwiczeń, a także w trafność diagnostyczną sprawdzianów wiadomości znajdujących się w materiałach metodycznych dołączonych do zeszytów ćwiczeń. Ponieważ sprawdziany te bywają różnej jakości, podstawą oceny wiadomości i umiejętności ucznia powinna być analiza jego funkcjonowania w trakcie układania i rozwiązywania zadań matematycznych podczas zajęć.

Edukacja przyrodnicza. W tym obszarze edukacji kształtowane wiadomości i umiejętności są silnie nasycone treściami wychowawczymi. Chodzi nie tylko o wiedzę dzieci, ale także o wdrażanie ich do podejmowania działań na rzecz ochrony przyrody w swoim środowisku, do dbałości o zdrowie i bezpieczeństwo swoje i innych, oczywiście na miarę swoich możliwości. Ponadto w *Podstawie* podkreśla się, że wiedza przyrodnicza uczniów nie może być kształtowana wyłącznie na podstawie pakietów edukacyjnych, informacji z Internetu oraz innych tego typu źródeł. Nauczyciele mają kształtować wiedzę przyrodniczą dzieci także w naturalnym środowisku, poza szkołą, w działaniu praktycznym.

Edukacja zdrowotna. W *Podstawie programowej edukacji wczesnoszkolnej* nie wyodrębniono takiego zakresu kształcenia. Treści składające się na edukację zdrowotną zostały umieszczone w wielu obszarach: w wychowaniu fizycznym, edukacji przyrodniczej i społecznej. W każdym z tych obszarów zaleca się kształtowanie u uczniów nawyków dbania o zdrowie swoje i innych. Dotyczy to także bezpieczeństwa, oczywiście na miarę możliwości sprawczych uczniów klasy I, II i III.

Zajęcia komputerowe. Zakres treści zawartych w tym obszarze edukacji wczesnoszkolnej budzi wiele obaw ze względu na nieraz zbyt skromne wyposażenie sal szkolnych. Zespół konstruujący podstawę programową miał tego świadomość. Umieszczenie w tym dokumencie zalecenia, aby podczas zajęć uczeń miał do dyspozycji osobny komputer z dostępem do Internetu, pomoże nauczycielom klas początkowych starać się o takie wyposażenie. Dotyczy to także zapisu, który mówi, że uczniom klas początkowych należy umożliwić korzystanie ze szkolnej pracowni komputerowej.

Wychowanie fizyczne. Zaleca się, aby zajęcia z dziećmi prowadzone były na boisku, w sali gimnastycznej itp. Czas realizacji tego obszaru kształcenia ma być przeznaczony na rozwijanie sprawności fizycznej uczniów. Z analizy zajęć realizowanych w klasach początkowych wynika bowiem, że zbyt rzadko organizuje się dzieciom zajęcia rozwijające sprawność ruchową na boisku,

w sali gimnastycznej, w parku itp. Na dodatek, również rodzice nie przywiązują należytej wagi do usprawniania fizycznego dzieci. Tymczasem, na czas wychowania przedszkolnego i pierwsze lata nauki szkolnej przypada „złoty wiek” motoryczności dzieci⁷. Jeżeli w tym okresie życia nie rozwinię się należyte sprawności ruchowej dzieci, będzie to ze szkodą dla ich zdrowia i kondycji fizycznej w ciągu całego życia.

Ocena postępów ucznia ma charakter opisowy. W ostatnim roku edukacji wczesnoszkolnej ocenę opisową można i trzeba uzupełnić formą oceniania, która jest stosowana w następnych latach nauczania szkolnego. Chodzi o to, aby przyzwyczaić i łagodnie wprowadzić uczniów do oceniania ich osiągnięć stopniem szkolnym.

Sprawdziany i różnego rodzaju testy powinny być stosowane z umiarem, aby nie były dla uczniów źródłem zbyt wielu lęków i stresów. Dlatego zaleca się sprawdzone sposoby oceniania postępów uczniów, np. aktywność edukacyjną na zajęciach, analizę uczniowskich zeszytów oraz innych wytworów.

Edukacja szkolna jest wielkim dobrodziejstwem pod warunkiem, że dzieci potrafią sprostać stawianym im wymaganiom i korzystać z nauki organizowanej według szkolnych metod. Jeżeli nie są gotowe do podjęcia nauki szkolnej, źle im się wiedzie od pierwszego dnia pobytu w szkole. Problem w tym, że w każdej grupie pierwszoklasistów występują znaczne różnice indywidualne w rozwoju umysłowym⁸. Dla uczniów zbyt dziecinnych wszystko jest za trudne i dzieje się za szybko. Dla dzieci o znakomitych możliwościach umysłowych nauka szkolna jest mało interesująca. Muszą bowiem uczyć się tego, co już dawno potrafią.

Jednym z zadań wychowania przedszkolnego jest wspomaganie rozwoju umysłowego dzieci tak, aby je dobrze przygotować do szkoły. Bywa jednak, że to nie wystarcza. Dlatego nauczyciele edukacji wczesnoszkolnej mają obowiązek systematycznego analizowania postępów swych uczniów. Jeżeli okaże się, że któryś z nich ma nadmierne trudności w wykonaniu tego, z czym radzą sobie rówieśnicy, trzeba przeprowadzić nauczycielskie rozpoznanie przyczyn (diagnoza pedagogiczna). Następnie zaplanować i zorganizować zajęcia dydaktyczno-wyrównawcze dla tych uczniów. Prowadzenie takich zajęć jest obowiązkiem szkoły. Dzięki temu mniej będzie uczniów zepchnię-

⁷ Por. N. Wolański *Etapy rozwoju dziecka, dorosły, człowiek stary w rodzinie*, w *Rodzina i dziecko*, red. M. Ziemska, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 1979.

⁸ Siegają one nawet do 4 lat rozwoju umysłowego. Oznacza to, że w każdej klasie I są dzieci rozumujące tak, jak przeciętne dziewięciolatki i dzieci, które rozumują na poziomie pięciolatek. Ustaliła to L. Wołoszynowa (*Problemy szkolnego „startu” w polskim zreformowanym systemie oświaty*, „Psychologia Wychowawcza” 1977 nr 1 oraz *O umysłowej i społecznej gotowości dziecka do rozpoczęcia nauki*, „Badania Oświatowe” 1979 nr 3). Wynika to także z moich doświadczeń badawczych ostatnich lat.

Ocenianie uczniów klas I–III

O zapewnieniu uczniom lepszych szans edukacyjnych oraz wspieraniu w rozwoju dzieci uzdolnionych

tych na ścieżkę niepowodzeń szkolnych ze wszystkimi konsekwencjami niszczącymi ich kształtującą się osobowość.

W podstawie programowej znajdują się także zalecenia wspierania rozwoju uczniów zdolnych. Każde dziecko jest bowiem w jakimś zakresie uzdolnione. Nauczyciel ma odkryć te uzdolnienia i rozwijać je. W trosce o to, aby dzieci odczuwały satysfakcję z działalności twórczej, trzeba stwarzać im warunki do prezentowania swych osiągnięć np. muzycznych, wokalnych, recytatorskich, tanecznych, sportowych, konstrukcyjnych.

Na koniec należy podkreślić, że podstawa programowa edukacji wczesnoszkolnej jest dokumentem kierowanym do specjalistów nauczania początkowego, a więc do tych, którzy będą konstruowali autorskie programy nauczania i tych, którzy będą je wybierali, a potem realizowali w szkołach, począwszy od klasy I. Dlatego została ona napisana z uwzględnieniem terminologii stosowanej w pedagogice wczesnoszkolnej. Ponieważ nauczyciele dobrze się w niej orientują, nie będą mieli większych trudności z właściwym odczytaniem celów i treści wychowania i kształcenia, a także z wyborem programu.

OPINIE O PODSTAWIE PROGRAMOWEJ

Uchwała Nr 333/2008

Rady Głównej Szkolnictwa Wyższego

z dnia 16 października 2008 roku

w sprawie projektu rozporządzenia Ministra Edukacji Narodowej w sprawie podstawy programowej wychowania przedszkolnego i kształcenia ogólnego w poszczególnych typach szkół

Po rozpatrzeniu, na wniosek Ministra Edukacji Narodowej z dnia 24 września 2008 roku (pismo DPN-MSz/KK-5000-9/08), projektu rozporządzenia Ministra Edukacji Narodowej w sprawie podstawy programowej wychowania przedszkolnego i kształcenia ogólnego w poszczególnych typach szkół, Rada Główna, stosownie do art. 45 ust. 2 pkt 4 ustawy z dnia 27 lipca 2005 r. – Prawo o szkolnictwie wyższym (Dz. U. Nr 164 poz. 1365, z późn. zm.), uchwała, co następuje.

Rada Główna Szkolnictwa Wyższego z uznaniem przyjmuje starania Ministerstwa Edukacji Narodowej mające na celu uporządkowanie systemu oświaty, w tym zwłaszcza zmianę podstawy programowej kształcenia ogólnego w duchu obecnie obowiązujących kanonów.

Rada Główna wspiera długofalowe zmiany systemowe mające na celu przeniesienie uwagi na efekty kształcenia, wydłużenie kształcenia ogólnego, doprecyzowanie zakresu treści nauczania, indywidualizację kształcenia oraz doprecyzowanie opisu wymagań na koniec każdego etapu kształcenia.

Projekt rozporządzenia uwzględnia zalecenia Parlamentu Europejskiego i Rady Europy z dnia 18 grudnia 2006 roku w sprawie kompetencji kluczowych w procesie uczenia się przez całe życie (2006/962/WE) i jest ważnym elementem włączania naszej edukacji w system edukacji europejskiej.

Uchwałę otrzymuje Minister Edukacji Narodowej oraz Minister Nauki i Szkolnictwa Wyższego.

Przewodniczący Rady Głównej
Szkolnictwa Wyższego

Jerzy Błażejowski

UWAGI KONFERENCJI REKTORÓW AKADEMICKICH SZKÓŁ POLSKICH w sprawie projektu rozporządzenia określającego podstawę programową wychowania przedszkolnego oraz kształcenia ogólnego w poszczególnych typach szkół

Opracowanie rozporządzenia Ministra Edukacji Narodowej w sprawie podstawy programowej wychowania przedszkolnego oraz kształcenia ogólnego w poszczególnych typach szkół było koniecznością, ze względu na fakt, że aktualnie obowiązująca podstawa nie gwarantuje zadowalających efektów kształcenia.

Według licznych opinii starą podstawę programową należało zmienić między innymi z niżej wymienionych powodów:

- przestała spełniać swoją rolę, gdyż była adresowana do zdecydowanie odmiennej populacji uczniów: była tworzona przy założeniu, że do szkół kończących się maturą uczęszcza około 50% rocznika uczniów, natomiast dziś do tego typu szkół uczęszcza ponad 80% każdego rocznika uczniów;
- wbrew tradycji czteroletniego cyklu kształcenia ogólnego w polskiej szkole, próbowała dwukrotnie pomieścić pełny cykl kształcenia ogólnego w trzyletni okres realizacji: najpierw w gimnazjum, a potem w liceum;
- jest zbyt encyklopedyczna, z perspektywy łatwo dziś dostępnych źródeł informacji;
- jest nieprecyzyjna w opisie treści i dlatego wymagała dodatkowego opisu standardów wymagań egzaminacyjnych, co łącznie dało bardzo niejasny i często sprzeczny obraz tego, co ma umieć uczeń.

Bardzo pozytywnie ocenić należy decyzję, że wymagania opisane są na dwóch poziomach: szczegółowym i ogólnym. Wymagania szczegółowe opisują treści kształcenia: konkretne wiadomości oraz umiejętności, jakie uczniowie mają opanować. Wymagania ogólne opisują cele kształcenia w zakresie danego przedmiotu: są to ogólne klasy umiejętności, kształtowane podczas pracy nad wymaganiami szczegółowymi.

Wielką zaletą nowej podstawy programowej jest przedstawienie dla każdego przedmiotu w miejsce mało precyzyjnego opisu tego, czego trzeba uczyć, pełnej listy wymagań, które powinien spełniać przeciętnie zdolny uczeń na koniec każdego etapu kształcenia.

Podkreślić należy, że proponowana podstawa programowa określa zestaw postaw, które szkoła powinna kształtować u uczniów, takich jak: uczciwość,

wiarygodność, odpowiedzialność, wytrwałość, poczucie własnej wartości, przedsiębiorczość, kreatywność, gotowość do pracy zespołowej, kultura osobista. W rozwoju społecznym bardzo ważne jest kształtowanie postawy obywatelskiej, postawy poszanowania tradycji i kultury własnego narodu, a także postawy poszanowania dla innych kultur i tradycji.

Wdrożenie do praktyki opiniowanego rozporządzenia otworzyłoby bardzo ważny etap w rozwoju kształcenia w polskim systemie oświaty i wychowania. Do najważniejszych decyzji zaliczyć należy uznanie: języka polskiego, matematyki, języków obcych za fundamentalny obszar wiedzy wspólnej dla wszystkich zdających maturę.

Nowa podstawa programowa:

- przywiązuje szczególną uwagę do poszerzonego nauczania matematyki. Trzeba jeszcze raz podkreślić, że usunięcie matematyki z zestawu obowiązkowych egzaminów maturalnych spowodowało ogromne szkody w zasobach kapitału intelektualnego Polaków,
- kładzie również większy nacisk na umiejętność wykorzystywania wiedzy do identyfikowania i rozwiązywania problemów, a także formułowania wniosków opartych na obserwacjach empirycznych dotyczących przyrody lub społeczeństwa,
- cieszy fakt, że nowa podstawa programowa przedmiotów eksperymentalnych została uzupełniona o wymagania doświadczalne,
- bardzo pozytywnie należy ocenić wprowadzenie nauczania pierwszego języka obcego od I klasy szkoły podstawowej oraz drugiego języka obcego od I klasy gimnazjum.

Na szczególne podkreślenie zasługuje fakt, że nowa podstawa programowa traktuje okres nauki w gimnazjum i liceum łącznie, jako spójny programowo obszar kształcenia. Wszyscy uczniowie przechodzą jednakowy, czteroletni kurs kształcenia ze wszystkich przedmiotów tradycyjnie obecnych w szkole.

Jeszcze raz zauważyć należy, że każdy uczeń aż do matury uczy się języka polskiego, języków obcych oraz matematyki jako trzech fundamentalnych obszarów wiedzy, w zakresie których będzie potem zdawał obowiązkową część matury.

Każdy uczeń w ciągu ostatnich dwóch lat liceum lub trzech lat technikum przechodzi głęboki kurs w zakresie trzech wybranych przedmiotów maturalnych. Przedmioty te oferowane są w dużym wymiarze godzin.

Taki program, dający możliwość efektywnego kształcenia niemal całej populacji na poziomie średnim, jest zbieżny z rozwiązaniami przyjętymi w więk-

szości krajów zachodnich. Przedstawiony model jest dobrą drogą do uzyskania solidnego przygotowania kandydatów na studia wyższe.

Oceniając bardzo pozytywnie ten dokument, należy stwierdzić, że wprowadzenie w życie projektu rozporządzenia określającego podstawę programową wychowania przedszkolnego oraz kształcenia ogólnego w poszczególnych typach szkół otworzy nowy etap w polskim systemie kształcenia oświaty i wychowania. W fazie wdrażania i funkcjonowania przyjęte rozwiązania muszą być oceniane i w sposób ciągły udoskonalane.

Przewodniczący
Komisji Edukacji KRASP

prof. dr hab. Tomasz Borecki